

Saimaan ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysala Lappeenranta
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi

Carita Hiltunen, Sami Saavalainen ja Annu Suutari-Valtonen

“Ei ollu ikinä tylsää ku oli Pirpanan tyypit ja kaverit” - Perheiden kokemuksia päiväryhmätoiminnasta

Tiivistelmä

Carita Hiltunen, Sami Saavalainen ja Annu Suutari-Valtonen
”Ei ollu ikinä tylsää ku oli Pirpanan tyypit ja kaverit” – Perheiden kokemuksia päiväryhmätoiminnasta, 64 sivua, 3 liitettä
Saimaan ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysala Lappeenranta
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö 2017
Ohjaajat: lehtori Outi Kokko-Muhonen, Saimaan ammattikorkeakoulu, ohjaajat Titta Hämäläinen ja Leena Marttinen, Päiväryhmä Pirpana

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää perheiden kokemuksia Päiväryhmä Pirpanan toiminnasta. Selvityksessä pyrittiin tarkastelemaan perheiden odotuksia päiväryhmätoimintaa kohtaan, heidän toiminnasta saamaansa tukea ja sen pidempiaikaisia vaikutuksia sekä toimintaan kohdistuvia kehittämissideoita. Tavoitteena oli tuoda perheiden kokemuksia näkyviksi Päiväryhmä Pirpanan kehittämistyön tueksi.

Opinnäytetyön teoriaosuudessa käsiteltiin varhaista vuorovaikutusta, kiintymyssuhdetta, vertaistukea ja perheiden arjenhallintaa sekä vanhempien osallisuutta perheessään ja perheiden palveluissa. Lisäksi esiteltiin Päiväryhmä Pirpanan sekä koko Etelä-Karjalan perhetyön kehittämissyhdistys ry:n toimintaa sekä Ensi- ja turvakotien liittoa, paikallisyhdistysten keskusjärjestöä.

Selvityksessä käytettiin kvalitatiivista eli laadullista lähestymistapaa. Aineisto kerättiin käyttäen puolistrukturoitua yksilöteemahaastattelua. Selvityksessä haastateltiin neljää lapsensa kanssa päiväryhmätoimintaan osallistunutta äitiä. Haastateltaviksi haettiin myös isiä siinä kuitenkaan onnistumatta. Haastattelujen tuottama aineisto litteroitiin ja analysoitiin käyttämällä induktiivista eli aineistolähtöistä sisällön analyysia.

Selvityksen tulokset ilmaisivat pitkälti asiakkaiden tyytyväisyyttä päiväryhmätoimintaa kohtaan. Esille nousivat sosiaaliin kontakteihin ja arjenhallintaan sekä toiminnan sisältöihin kohdistuvat odotukset sekä erilaiset pelot ja ennakkoluulot. Perheiden saamana tukena ja sen pidempiaikaisina vaikutuksina näyttäytyivät läheisyys ja huolien jakaminen, lapsen hyvinvointi sekä arjen taidot ja työkalut. Kehittämissideoiksi selvitys tarjosi intensiivijakson kehittämisen, aktiviteettien lisäämisen, äidin asiantuntijuuden huomioimisen, ryhmäkauden jälkeisen toiminnan kehittämisen sekä saavutettavuuden parantamisen. Päiväryhmätoiminnassa nykyisellään toimivina käytäntöinä näyttäytyivät ryhmäkauden rakenne, toiminnan käytänteet sekä tietyiltä osin isien huomioiminen toiminnassa.

Asiasanat: arjenhallinta, kiintymyssuhde, päiväryhmätoiminta, vanhempien osallisuus, varhainen vuorovaikutus, vertaistuki

Abstract

Carita Hiltunen, Sami Saavalainen, Annu Suutari-Valtonen
Families' experiences of group family day care, 64 pages, 3 appendices
Saimaa University of Applied Sciences
Health Care and Social Services Lappeenranta
Degree Programme in Social Services
Bachelor's Thesis 2017
Instructors: Ms Outi Kokko-Muhonen, Senior Lecturer, Saimaa University of Applied Sciences, Ms Titta Hämäläinen and Ms Leena Marttinen, Tutors, Group Family Day Care Pirpana

The purpose of this study was to find out about the families' experiences of the Group Family Day Care Pirpana and the activities they offer. The study aimed to examine the families' expectations of group family day care, and the support they got from activities they did. Furthermore, the objective was to study the long-term effects of these activities and find out possible development ideas. The goal was to bring families' experiences forth in support of the development work of Pirpana.

The theoretical part of the thesis discusses early interaction, attachment, peer support and families' everyday management as well as the parents' involvement in the family and families' services. In addition, the study presented Group Family Day Care Pirpana and the Lappeenranta member association of The Federation of Mother and Child Homes and Shelters.

The study used a qualitative approach. The data was collected by using semi-structured individual interviews. In the inquiry there were four mothers, who were a part of the group session in Pirpana. The interviewers also sought to interview fathers, but they were unsuccessful. The material produced by the interviews were transcribed and analyzed using the inductive approach.

The results of the survey largely expressed the customers' satisfaction with the daily group activities. The customers' expectations were towards social contacts and everyday management, for the operational content in Pirpana and for the fears and prejudices they had towards the group. The benefits that the families got were improved intimacy, improved verbal communication between the mother and the child and more everyday life skills and tools. As for development ideas there were ideas of developing the intensive periods, adding more activities, the acknowledgement of motherly expertise, and the improvement of the post-group period, as well as the improvement of accessibility. There were certain things in the existing operations of Pirpana that were reported to work fine in the survey which were the structure of the group session and for some parts the acknowledgement of the fathers in the activities.

Keywords: attachment, early interaction, everyday management, group family day care, parents' involvement, peer support

Sisältö

1	Johdanto.....	5
2	Varhainen vuorovaikutus	6
2.1	Vuorovaikutuksen vastavuoroisuus ja vanhempien mielikuvat lapsesta	7
2.2	Varhaisen vuorovaikutuksen arviointi ja tukeminen	9
3	Kiintymyssuhde.....	11
3.1	Kiintymyssuhdemallit	11
3.2	Perheen kiintymyssuhteet ja niiden vaurioituminen	14
4	Vertaistuki ja perheiden arjenhallinta	14
4.1	Vertaistuki ja sen eri muodot.....	15
4.2	Perheiden arjenhallinta	16
4.3	Vertaistukiryhmä ja ryhmäprosessin vaiheet.....	17
4.4	Vertaistukiryhmä perheen arjenhallinnan vahvistajana	18
5	Vanhempien osallisuus perheessään ja perheiden palveluissa	20
5.1	Vanhempien osallisuus perheessään	20
5.2	Vanhempien osallisuus perheiden palveluissa	23
6	Ensi- ja turvakotien liitto	25
6.1	Liiton päiväryhmätoiminta	25
6.2	Etelä-Karjalan perhetyön kehittämissyhdystys ry	27
6.3	Päiväryhmä Pirpana	29
7	Opinnäytetyön tarkoitus ja selvitystehtävät	31
8	Opinnäytetyön toteutus	31
8.1	Selvitysmenetelmä.....	32
8.2	Aineiston keruu	32
8.3	Aineiston analyysi	33
8.4	Luotettavuus ja eettisyys.....	35
9	Opinnäytetyön tulokset	38
9.1	Odotukset	39
9.2	Saatu tuki ja sen pidempiaikaiset vaikutukset.....	42
9.3	Kehittämissideat	46
9.4	Päiväryhmätoiminnassa nykyisellään toimivat käytännöt.....	48
10	Yhteenveto ja pohdinta	51
	Kuviot.....	59
	Taulukot.....	59
	Lähteet.....	60

Liitteet

Liite 1 Saatekirje

Liite 2 Suostumuslomake

Liite 3 Haastattelukysymykset

1 Johdanto

Vauvaperheissä tukea tarvitaan monenlaisiin asioihin. Jo vanhemmuus sinällään on uudenlainen elämäntilanne, joka herättää paljon kysymyksiä ja ristiriitaisia tunteita. Tuen tarvetta vanhemmuudessa voivat kasvattaa monet tekijät, esimerkiksi yksinäisyys ja tukiverkoston puute, mielenterveys- ja päihdeongelmat, parisuhteen ongelmat tai äkilliset elämänmuutokset. Tällöin voimia vauvan tarpeisiin vastaamiseksi ja toimivan vuorovaikutussuhteen luomiseksi ei välttämättä ole riittävästi. Tukea on tärkeä saada oikea-aikaisesti, jotta ongelmat eivät kasaantuisi. (Ensi- ja turvakotien liitto 2017.)

Sosiaalihuoltolain (2014/1301) 14 §:n mukaisesti kunnilla on velvollisuus järjestää ennaltaehkäisevän tuen palveluja kaikille lapsiperheille. Tällaisia palveluja ovat esimerkiksi perhetyö sekä kasvatus- ja perheneuvonta. Kuntien ohella myös erilaiset kolmannen sektorin toimijat tuottavat joitakin ennaltaehkäiseviä lapsiperheiden palveluja.

Yksi tukimuoto on vertaistukiryhmät, joiden toiminta perustuu sekä ammatilliselle ohjaukselle että ryhmän mahdollistamalle vertaistuelle. Vauvaperheen vanhemmille tällaista vertaistukiryhmätoimintaa tarjoavat esimerkiksi Ensi- ja turvakotien liiton päiväryhmät. Päiväryhmätoiminnassa tuetaan ja edistetään lapsiperheiden arkea ja voimavaroja, vanhemman ja vauvan välistä vuorovaikutusta sekä vauvan iänmukaista kehitystä. (Ensi- ja turvakotien liitto 2017.)

Selvitämme tässä opinnäytetyössä Ensi- ja turvakotien liiton alaisen Etelä-Karjalan perhetyön kehittämissyhistys ry:n Päiväryhmä Pirpanan asiakasperheiden kokemuksia päiväryhmätoiminnasta tuottaaksemme tietoa toiminnan kehittämiseksi. Aineisto kerätään teemahaastatteluin, ja tulosten analysoiminen tapahtuu aineistolähtöisellä sisällön analyysillä. Selvityksemme tuloksista voi olla hyötyä myös muille vastaaville päiväryhmille.

Idea opinnäytetyön aiheesta on saatu Päiväryhmä Pirpanasta, jossa on kysyntää nimenomaan heidän asiakaskunnaltaan saadusta palautteesta ja kokemuksista päiväryhmätoiminnasta. Opinnäytetyö toteutetaan Etelä-Karjalan vauvaperhetyön näkökulmasta. Päiväryhmä Pirpanan työntekijöillä on näyttöä siitä, kuinka päiväryhmätoiminta vaikuttaa lapsiperheisiin lyhyellä aikavälillä. Tietoa kaivataan

päiväryhmätoiminnan vaikuttavuudesta perheiden arkeen pidemmällä ajanjaksoilla.

Kahdella meistä opinnäytetyön tekijöistä on omakohtaista kokemusta Päiväryhmä Pirpanan toiminnasta opintojen harjoittelujaksojen myötä. Päiväryhmä näyttäytyi hyvin mielenkiintoisena harjoittelukohteena, minkä vuoksi opinnäytetyön aiheen valikoituminen päiväryhmätoimintaa koskevaksi tuntui luontevalta ja mielekkäältä. Kaikkia meitä tekijöitä yhdistää kiinnostus työskennellä lapsiperheiden kanssa.

Selvityksemme tueksi tarvitsemme aiheeseen liittyvää teoriatietoa. Lähdemateriaaleihin perehtyminen avartaa tietoaamme aihepiirin ympärillä ja auttaa ymmärtämään paremmin siihen liittyviä ongelma- ja ristiriitatilanteita. Teoriaosuudessa käsittelemme vauvaperheiden kannalta tärkeitä aihepiirejä: varhaista vuorovaikutusta, kiintymyssuhdetta, vertaistukea ja perheiden arjenhallintaa sekä vanhempien osallisuutta perheessään ja perheiden palveluissa. Päiväryhmän työskentelyssä tuetaan äidin ja vauvan välistä varhaista vuorovaikutusta ja edistetään näin lapsen turvallisen kiintymyssuhteen muodostumista. Ammatillisesti ohjatulla vertaistuella pyritään vahvistamaan perheiden arjenhallinnan ja osallisuuden kokemusta. Esittelemme teoriaosuudessa myös Päiväryhmä Pirpanan ja koko Etelä-Karjalan perhetyön kehittämissyhdistys ry:n toimintaa sekä Ensi- ja turvakotien liittoa, jonka alaisuudessa paikallinen yhdistys toimii.

2 Varhainen vuorovaikutus

Vauva pyrkii syntymästään asti aktiiviseen vuorovaikutukseen hoivaajansa kanssa. Varhainen vuorovaikutus käsitteenä kattaa kaiken lapsen ja hoivaajan yhdessä tekemisen, kokemisen ja olemisen ensimmäisinä vuosina. Vauva peilaa kokemuksiaan hoivaajan kautta. Jos vauvan tarpeisiin vastataan oikea-aikaisesti ja johdonmukaisesti, syntyy hänelle positiivinen mielikuva itsestään ja ympäröivästä maailmasta. (MLL 2017; Savonlahti, Pajulo & Piha 2003, 330.) Lapsuudessa opituista vuorovaikutusmalleista, kokemuksista ja ihmissuhteisiin liittyvistä odotuksista muodostuu psyykkisiä rakenteita. Nämä puolestaan ohjaavat henkilön käyttäytymistä ja suodattavat hänen kokemuksiaan koko ihmiselämän ajan. (Sinkkonen 2008, 41; Syväste 2008, 20.) Varhaisissa vuorovaikutussuhteissa

syntyy niin sanottu turvallinen individuaatio eli eriytyminen omaksi itseksi (Saastamoinen 2013).

Sinkkosen (2008, 269) mukaan riittävän hyvää vuorovaikutusta on se, että hoivaaja mukautuu lapsen ikäkauden ominaisiin tarpeisiin, eli ottaa huomioon ajan-kohtaiset kehityshaasteet. On myös painotettu, että aikuisen tunneherkkyys, toisin sanoen sensitiivisyys, lapsen viesteille on tärkeää. Hoivaajan on pyrittävä tunnistamaan lapsen näkyvästä käyttäytymisestä ilmenevät, taustalla olevat aikomukset sekä tunnetilat ja valmistauduttava niihin. Hoivaajan on myös osattava reflektoida, eli huomioida ja eritellä omat mielentilat lapsen vastaavanlaisista mielentiloista. (Silvén 2010, 152-153.)

2.1 Vuorovaikutuksen vastavuoroisuus ja vanhempien mielikuvat lapsesta

Äidin ja lapsen toimivassa vuorovaikutuksessa näkyy vastavuoroisuus. Tämä näkyy siten, että äiti vaikuttaa omalla käyttäytymisellään lapseen ja lapsi puolestaan vaikuttaa omalla reaktiollaan äitiin. Vastavuoroinen tapahtumaketju käynnistyy myös lapsen aloittamista ilmauksista. Lapsi esimerkiksi kohdistaa vanhempaan katseen, jolla hän hakee kontaktia. Kun katseet kohtaavat, lapsi kokee hyväksyntää. (Lehtovirta, Huusari, Peltola & Tattari 1996, 143; Silvén 2010, 81.) Vastavasti myös äidin kokemus hyvästä vanhemmuudesta syntyy lapsen tyytyväisyydestä (Sinkkonen & Kalland 2001). Silvénin (2010, 55) mukaan lapsen halu ja taito itsensä ilmaisemiseen kehittyy silloin, kun hoivaava aikuinen mukautuu lapsen tunnetiloihin ja huomion kohteisiin arjen hetkissä.

Hoivaajan ja vauvan vuorovaikutus on hyvin toimiessaan peilaamista, johon sisältyy kielellistä ja ei-kielellistä toimintaa (Kalland & Maliniemi-Piispanen 1999). Sen osa-alueita ovat muun muassa katse, eleet, ilmeet, äänenpaino, hoivaajan ja vauvan vuorovaikutuksen vuorottelu ja tilanteen hallinta (Sinkkonen & Kalland 2001, 22). Tämän takia lapsesta huolehtiminen vaatii hoivaajalta eläytymistä eri tilanteissa sekä vaistonvaraista toimintaa (Sinkkonen 2008, 92, 269).

Vanhemman sensitiivisyyden ja mentalisaatiokyvyn merkitys

Sensitiivinen vanhempi kykenee aistimaan lapsen tarpeita ja vastaamaan niihin oikea-aikaisesti tavalla, joka sopii lapsen ilmaisuun ja tunnetilaan. Tällaisessa vuorovaikutuksessa lapsen yksilöllinen temperamentti ja tarpeet huomioidaan ja kasvatukseen sovitetaan lapsen taipumuksiin ja tarpeisiin sopiviksi. Vuorovaikutukseen ei kuulu vanhemman tunkeileva käytös. (Laakso 2011, 64.)

Jos vanhemman sensitiivisyydessä on puutteita ja vanhempi itse tunnistaa nämä puutteet, pystyy hän vaikuttamaan tilanteeseen tiedon hankinnan ja aktiivisen vauvan viestien tunnistamisen harjoittelun kautta. Tähän vanhempi kuitenkin tarvitsee usein ulkopuolista tukea ja ohjausta. Vanhemman sensitiivisyyteen vaikuttavat hänen omat kokemuksensa, tietonsa ja elämäntilanteensa. (Kivijärvi 2003, 255.)

Mentalisaatiokyky merkitsee kykyä ymmärtää, että vuorovaikutuksessa on kaksi erillistä ja erilaista mieltä, kykyä eläytyä toisen tunnetiloihin sekä tunteiden ja kokemusten kognitiivista käsittelemistä ja säätelyä. Lapsen tunnetiloja peilaten ja vahvistaen aikuinen kertoo lapselle ymmärtävänsä, mitä tämän mielessä liikkuu. Vanhempi ei torju tai ohita lapsen tunteita tai kokemuksia eikä myöskään tempaudu niihin liikaa mukaan. Esimerkiksi lasta rauhoittaessa vanhemman ilmeet, eleet ja sanat ovat merkityksellisiä. Kun vanhempi on emotionaalisesti läsnä ja kiinnostunut lapsen ajatuksista ja kokemuksista, lapsen mentalisaatiokyky kehittyy luonnostaan. (Sinkkonen 2015, 25-27.) Lapsen turvallinen kiintymyssuhde vanhempaan tai muuhun hoitajaan voi syntyä, kun lapsi saa toistuvasti arjen vuorovaikutustilanteissa kokemuksia huolenpidosta, jossa hänen tunteensa tulevat ymmärretyiksi ja niihin vastataan (Laakso 2011, 71).

Vanhempien mielikuvien ja toiminnan vaikutus vuorovaikutukseen

Vanhempien mielikuvat, eli käsitys lapsesta ja tämän persoonallisuudesta sekä havainnot ja käsitykset lapsen kehityksestä ja tämän elämän tapahtumista, ovat keskeisessä roolissa perheen vuorovaikutuksen toimivuuden kannalta. Kun vanhemmat tiedostavat lapsensa yksilöllisyyden, esimerkiksi kuinka lapsi eroaa heidän muista lapsistaan, ja eriytyminen vanhemmista on tapahtunut turvallisesti,

vanhempien käsitykset ja havainnot lapsesta ovat realistisia. Vanhemmat kykenevät näkemään sekä lapsen vahvuudet että heikkoudet ja pystyvät jäsentämään lapsen elämän tapahtumia ja niiden lapsessa aiheuttamia tunteita erottaen omat tunteensa lapsen tunteista. Tällöin vuorovaikutus tukee lapsen kehitystä sekä lapsen ja vanhempien välistä suhdetta. Jos vanhemmilla on jäsentymätön kuva lapsen persoonallisuudesta, heijastuu tämä lapseen ja voi haitata lapsen minäkuvan kehitystä. Esimerkiksi sairaan tai vammaisen lapsen kohdalla vuorovaikutukseen liittyvät ongelmat voivat vaikeuttaa vanhempien käsitysten muodostumista lapsestaan. (Jussila 2016.)

Toiminnan tasolla on vuorovaikutusta ajatellen tärkeää, että kaikkia kontaktikeinoja lapsen ja vanhemman välillä käytetään. Kosketus ja katse välittävät läheisyyden ja turvallisuuden tunteita. Rungas miellyttäväksi koettu kosketus lisää stressinsietokykyä ja kiintymyksen tunteita. Hymyn, eleiden ja ilmeiden kautta välittyy tunnetiloja jo varhaisessa vaiheessa ennen sanoja ja lapsi pystyy ilmaisemaan ajatuksiaan ja tunteitaan toiminnan kautta. Samoin vanhemman on tärkeää välittää lapselle toiminnan kautta omia ajatuksiaan ja tunteitaan. Toimivan vuorovaikutuksen toteutuminen vaatii vanhemman vastavuoroista osallistumista lapsen toimintaan. (Jussila 2016; Puustjärvi 2013.)

Siltalan (2003, 17) mukaan vanhempien keskinäisellä rakkaudella on suuri merkitys lapsen hyvinvoinnille ja vuorovaikutuksen laadulle. Jos toinen vanhemmista on yksin vanhempana, tarvitsee hän muilta läheisiltä kiintymystä itseään kohtaan voidakseen osoittaa riittävästi rakkautta lapselleen. Sekä vanhemman että lapsen kannalta on myös merkitystä sillä, kykeneekö vanhempi ylläpitämään riittävän hyvää mielikuvaa poissaolevasta vanhemmasta.

2.2 Varhaisen vuorovaikutuksen arviointi ja tukeminen

Varhaisen vuorovaikutuksen arviointi on keskeistä silloin, kun arvioidaan vauvan psyykkistä hyvinvointia ja kehitystä mahdollisuuksiensa ja riskitekijöineen (Ahqvist & Kanninen 2003, 339). Nykyaikaisessa tutkimuksessa hyödynnetään erilaisia menetelmiä arvioitaessa vauvan ja hoivaajan vuorovaikutusta. Tällainen menetelmä on muun muassa Crittendenin Care Index -menetelmä. Arviointi tämän tutkimusmetodin mukaan tapahtuu lyhyen videonauhoituksen perusteella,

jonka jälkeen tutkija arvioi hoitajan ja lapsen välisen vuorovaikutuksen osa-alueita. Näitä osa-alueita ovat 1) kasvonilmeet, 2) asento ja fyysinen kontakti, 3) sanallinen ilmaisu ja ääntely, 4) hoitajan ja vauvan vuorottelu, 5) affektiivisuus eli tunnesävy, 6) aktiviteetin valitseminen sekä 7) tilanteen hallinta, eli kumpi kontrolloi tapahtumia. (Sinkkonen 2008, 91-92.)

Tutkimustulokset jakautuvat karkeasti kolmeen erilaiseen hoivaajatyypin: sensitiiviseen, kontrolloivaan ja passiiviseen hoivaajaan. Sensitiivinen hoivaaja seuraa lapsen tunnetiloja, on kannustava, empaattinen ja ilmeikäs. Kontrolloivan hoivaajan sanat ovat käskeviä ja toiminta on aina aikuisen valitsemaa, hymy on pakotettu ja otteissa ja asenteissa on piilotettua aggressiivisuutta lasta kohtaan. Passiivinen hoivaaja ei ota kontaktia lapseen, korkeintaan ojentaa lelun tai kaksi hymyilemättä lapselle. Fyysistä kontaktia ei ole, ei edes tunnistettavaa tunnetilaa. (Sinkkonen 2008, 91-92.)

Vauvan kannattelemisen äidin mielessä

Pajulon (2004, 2546-2548) mukaan varhaisen vuorovaikutuksen tukemisessa ensiarvoisen tärkeää on vauvan pitäminen äidin mielessä. Jotta äiti kykenee auttamaan vauvaa säätämään biologista ja sosiaalista rytmiään, on lapsen pysyttävä äidin mielessä. Työntekijä tukee äitiä ymmärtämään paremmin lapsen juuri sen hetkistä kokemusta, ajatuksia ja toiveita. Tällä äidin reflektiivisellä kyvyllä on todettu olevan yhteys äidin tasapainoiseen ja monipuoliseen mielikuvaan lapsestaan. On tärkeää vahvistaa äidin kykyä tunnistaa oma tunnekokemuksensa, huomata lapsensa kokemus, yhdistää se lapsen käyttäytymiseen ja vastata siihen.

Vauvan kannattelemisen jo raskausaikana äidin mielessä on hyvin tärkeää, jotta äiti pystyy sekä konkreettisesti että omassa mielessään valmistautumaan riittävän hyvin vauvan syntymään. Ongelmat äidin ja vauvan suhteessa juotavat lähes aina juurensa raskausaikaan, minkä vuoksi hoidollinen väliintulo jo ennen lapsen syntymää on merkityksellistä. (Pajulo 2004, 2547.)

3 Kiintymyssuhde

Kiintymyssuhdeteoria on saanut juurensa psykoanalyysin periaatteista sekä etologiasta, erityisesti alueelta, jossa tutkitaan eläinten leimautumiskäyttäytymistä. Tämän teorian kehittäjinä voidaan pitää Mary Ainsworthia ja John Bowlbya. Teoria käsittelee ihmisten synnynnäistä tarvetta muodostaa vahvoja tunnesiteitä muutamiin läheisiin. (Hughes 2015.) Kiintymyskäyttäytymisellä tarkoitetaan sitä käyttäytymismallia, jonka avulla ihminen pyrkii saavuttamaan tai ylläpitämään jo saavutetun läheisen yhteyden toisen ihmisen kanssa, ja joka tarjoaa lisääntyntä turvallisuuden tunnetta (Puustjärvi 2013).

Kiintymyssuhde koostuu seuraavanlaisista osatekijöistä: Suhde on pysyvä tai jatkuva, ei ohimenevä. Kohteena on joku tietty henkilö. Suhde on emotionaalisesti tärkeä ja tavoitteena on yhteyden ylläpitäminen toiseen ihmiseen. Vastentahtoinen erossa olo aiheuttaa ahdistumista. Tyypillistä on turvan, hyvänolon ja lohdun etsiminen. (Sinkkonen 2015, 23-27.)

3.1 Kiintymyssuhdemallit

Kiintymyssuhdemalleja voidaan alkaa havaita lapsen tullessa yhden vuoden ikään (Mäntymaa & Tamminen 1999). Mary Ainsworthin kehittämä Strange Situation Test, niin kutsuttu vierastilanne-tutkimus, on nykyisen kiintymyssuhdeteorian perustutkimus. Tutkimuksessa videoidaan laboratorio-olosuhteissa 12–20 kuukauden ikäisiä lapsia, joille lisätään stressiä tilanne tilanteelta ja tarkastellaan, kuinka lapsi käyttää äitiään turvan lähteenä. Ensin lapsi on huoneessa kahdestaan äidin kanssa ja sitten äidin ja vieraan kanssa. Tämän jälkeen äiti poistuu paikalta ja lapsi jää kahdestaan häneen ystävällisesti suhtautuvan vieraan kanssa. Tämän jälkeen myös vieras poistuu ja lapsi jää yksin. Lopulta äiti palaa lapsen luo. (Puustjärvi 2013; Sinkkonen 2012, 64-65, 190.)

Tutkimuksen eri tilanteissa tarkkaillaan lapsen reaktioita äidin saatavilla oloon, eroon ja jälleennäkemiseen sekä suhtautumista vieraaseen. Ainsworthin kokeen avulla löydettiin kolme kiintymystrategiaa: turvallinen kiintymyssuhde, turvaton välttelevä kiintymyssuhde sekä turvaton ristiriitainen kiintymyssuhde. Myöhemmin on havaittu myös organisoitumaton eli hajanainen kiintymyssuhde. (Puustjärvi 2013; Sinkkonen 2012, 64-65, 190.)

Turvallinen kiintymyssuhde voi syntyä lapsen saadessa oikea-aikaista ja johdonmukaista hoivaa. Hoivaaja ymmärtää lapsen viestejä ja kykenee tarjoamaan lohdutusta lapsen epämukavaan oloon. Suhteessa tunteiden ja tarpeiden ilmaiseminen on sallittua turvallisesti ja aikuinen pysyy lähellä lapsen ilmaistessa myös negatiivisia tunteita. Lapsen tarpeet on täytetty, ja lapsen ja vanhemman suhde on toimiva. Suhteen molempien osapuolten ominaisuudet vaikuttavat vuorovaikutuksen laatuun. Esimerkiksi lapsen tai vanhemman sairaus tai vanhemman omat traumaattiset kokemukset voivat heikentää vuorovaikutusta. Turvallinen kiintymyssuhde luo malleja lapselle tulevaisuuden ihmissuhteisiin sekä pohjan psyykkiselle ja fyysiselle kehitykselle. (MLL 2016; Puustjärvi 2013.)

Turvattomassa kiintymyssuhteessa tunteiden ilmaisu ei ole hyväksyttyä, huolenpito on arvaamatonta tai lapsi joutuu kaltoin kohdeksi. Turvattoman kiintymyssuhteen alakategorioita ovat välttelevä, ristiriitainen ja organisoitumaton kiintymyssuhde. Turvattomat kiintymyssuhteet voivat aiheuttaa psyykkistä oireilua. (Puustjärvi 2013.)

Välttelevässä kiintymyssuhteessa lapsi on joutunut kokemaan jäävänsä yksin tunteidensa kanssa, minkä vuoksi hänen tunteidensa ilmaisu on vähäistä. Lapsi pelkää aikuisen katoavan henkisesti tai fyysisesti, jos hän ilmaisee tunteitaan. Lapsi on oppinut hillitsemään itsensä hyvin, mutta vaarana on, että lapsi menettää yhteyden omiin tunteisiinsa välttäänsä tarvitsevuutensa ja kielteisten tunteidensa ilmaisemista. Vieraskokeessa lapsi ei protestoi eroa vanhemmasta, eikä myöskään reagoi silminnähtävästi vanhemman paluuseen. Alunperin tätä kiintymysmallia pidettiin parhaana juuri sen vuoksi, että lapsi ei näyttänyt reagoivan eroon vanhemmasta ja suhtautui ystävällisesti vieraaseen. Suomessakin tällainen pidättyväisyys ja reippaudeksi tulkittu käytös lapsen joutuessa eroon vanhemmistaan on menneinä vuosikymmeninä ollut arvostettua ja siihen on kasvatuksessa pyritty. Myöhemmin kuitenkin lapsen protestointi yksin jäämiseen ja vierastilanteeseen sekä lapsen ilahtuminen vanhemman palatessa on ymmärretty osoitukseksi parhaasta kiintymysmallista. Vältteleväkin kiintymyssuhde voi olla toimiva malli, mutta sen riskinä on tunteiden katkeaminen, joka lisää psyykkisen oireilun, esimerkiksi masennuksen ja syömishäiriön sekä eri tavoin hyväksikäytetyksi tulemisen riskiä. (Puustjärvi 2013; Sinkkonen 2012, 192-193.)

Ristiriitaisessa kiintymyssuhteessa lapsi kokee hoivaajan impulsiiviseksi ja epäjohdonmukaiseksi. Vanhempi saattaa esimerkiksi yhtenä hetkenä suuttua jostakin lapsen toiminnasta, jolle on aiemmin nauranut. Näin lapsen on vaikea muodostaa näkemys oman toimintansa ja vanhemman reaktioiden yhteydestä. Lapsi hakee turvaa siinä kunnolla onnistumatta ja näkee siten maailman vaarallisena paikkana, jossa hänellä ei ole toimivia suojautumiskeinoja. Lapsi on huomannut, että voimakkaalla tunteiden ilmaisulla, esimerkiksi raivostumalla, saa parhaiten herätettyä vanhemman huomion. Huomio, negatiivinen sellainenkin, on lapselle tärkeää. Jos lapsen aggressiivisuus ei tuota tulosta, saattaa hän yllättäen muuttua avuttomaksi ja armoa anelevaksi. Tämän mallin lapset käyttävät vetoavaa käytöstä, joka vaihtelee nopeasti. Lapsen kommunikointi on kaikkiaan hyvin tunnepitoista. Vanhempi on avuton lapsen tunnepurkausten edessä, jolloin lapsi on tilanteessa pakotettu ottamaan hänelle kuulumattoman vallan ja vastuun, koska vanhempi ei siihen kykene. Vieraskokeessa ristiriitaisesti kiinnittynyt lapsi häntäänäntyy vanhemman poistuessa, mutta on vanhemman palatessa suoraan tai kätkeytyä vihainen tai vastustava, eikä osaa ottaa vastaan vanhemman lohdutusta. Lapsi ei myöskään hyväksy lohdutusta vieraalta. (Puustjärvi 2013; Sinkkonen 2012, 194-196.)

Organisoitumattoman kiintymyssuhteen omaava lapsi on elänyt kaoottisessa ympäristössä, eikä toimivaa kiintymyssuhdetta ole rakentunut lainkaan. Taustalla on traumaattisia kokemuksia. Vuorovaikutusta vanhempaan säätelee pelko, minkä vuoksi lapsi ei kykene jäsentämään kiintymyssuhdetta vanhempaansa. Stressaavissa tilanteissa lapsi käyttäytyy hyvin poikkeavalla tavalla. Hän voi jähmettyä kauhusta eikä hae turvaa aikuisesta tai päinvastoin, hakee täysin valikoimattomasti turvaa kenestä tahansa. Lapselle voi kehittyä kiintymyssuhdehäiriö, joka on joko estoton tai estynyt. Estottomassa kiintymyssuhdehäiriössä lapsi käyttäytyy sokean luottavaisesti ketä tahansa kohtaan ja voi lähteä kenen tahansa matkaan, jolloin riskinä on hyväksikäytetyksi tuleminen. Estyneessä kiintymyssuhdehäiriössä puolestaan lapsi ei uskalla luottaa kehenkään. (Puustjärvi 2013.)

3.2 Perheen kiintymyssuhteet ja niiden vaurioituminen

Lapsuudessa syntyneellä kiintymyssuhteella on koko elämän ajan suuri merkitys ihmissuhteissa, myös omassa vanhemmuudessa (Salo 2003, 44). Kiintymyssuhdemallit siirtyvät helposti sukupolvelta toiselle. Tasapainoisten aikuisten lapset ovat muita useammin turvallisesti kiinnittyneitä. Kiintymyssuhde voi olla täysin erilainen kummankin vanhemman kanssa, mutta luottamuksen rakentamisessa toisiin ihmisiin merkittävämpi on ensisijaisen vanhemman kanssa luotu kiintymyssuhde. Tutkimusten mukaan on eniten näyttöä siitä, että jos äiti kykenee asettumaan lapsensa käytettäväksi, lapsen tärkein kiintymyssuhde muodostuu äitiin. (Puustjärvi 2013; Sinkkonen 2012, 200; Sinkkonen 2003, 98.)

Äidin ja vauvan kiintymyssuhde heijastuu isän ja vauvan keskinäiseen suhteeseen, ja erilaiset kiintymyssuhteet voivat myös tasapainottaa toisiaan. Perhe on aina systeemi, jossa kaikki asiat vaikuttavat toisiinsa. Jos äidin saama sosiaalinen tuki on riittämätöntä, heikentää se hänen mahdollisuuksiaan olla lapsensa käytettävissä. Tavallisesti äidin lähin tukija on lapsen isä. (Puustjärvi 2013; Sinkkonen 2012, 200; Sinkkonen 2003, 98.)

Puustjärven (2013) mukaan kiintymyssuhdevauriot näkyvät myöhemmin hyvässä hoivassa olleilla lapsillakin tietyissä stressaavissa tilanteissa. Tämä ei ole tietoista, vaan johtuu muistijäljistä aivoissa. Uusien, korjaavien kokemusten avulla on mahdollista rakentaa uudenlaista elämispohjaa vanhojen kokemusten rinnalle. Oli taustalla minkälaisia kokemuksia tahansa, ei voida ajatella, että kiintymyssuhdevauriot ovat lopullisia, mutta uusia, korvaavia kiintymyssuhteita on tällaisessa tilanteessa luotava aktiivisesti.

4 Vertaistuki ja perheiden arjenhallinta

Suomalainen perhetyyppi on muuttunut vuosikymmenten kuluessa sukuperheestä ydinperheeksi. Ennen perheeseen laskettiin kuuluvaksi lasten ja vanhempien lisäksi isovanhempia ja muita sukulaisia, kun taas nykyisen ydinperheen käsite on äiti, isä ja lapset. Ydinperheen rinnalla on monia muita perhemuotoja. (Itä-Suomen yliopisto 2017.) Kun ennen vaikkapa isovanhemmat olivat mukana las-

ten kasvatuksessa, nykyään tuoreet vanhemmat saattavat asua kaukana sukulaisistaan, eikä lastenhoitoapua ja muuta tukea ole saatavilla. Tämä voi aiheuttaa vanhempien uupumista ja pahoinvointia ja näkyä vuorovaikutusongelmina lapsiin. Luontaisten tukiverkoston ollessa puutteellisia tukea tarvitaan muilta tahoilta.

Vertaistukitoiminnan avulla voidaan tarjota perheille tietoa, taitoja ja tunnekokemuksia, jotka tukevat arjessa jaksamista ja vahvistavat vanhempien kokemusta arjenhallinnasta. Vertaistuki on toteutettavissa eri muodoissa. Käsittelemme tässä luvussa tarkemmin vertaistukiryhmätoimintaa ja sen merkitystä osallistujien arjenhallinnan sujuvuudelle.

4.1 Vertaistuki ja sen eri muodot

Vertaistuki-käsitteessä näkyvät muun muassa samankaltaisuus, kokemuksellisuus ja yhteenkuuluvuus. Siihen liittyvät myös vahvasti tuen ja tiedon saanti ja jakaminen. Kansainvälisessä kirjallisuudessa vertaistuki tunnetaan käsitteillä self help (oma-apu), mutual aid (keskinäinen tuki), peer support (vertais-/vertainen tuki, tukiryhmä, kannattaja) ja self-help support (toiminnan tukijat). (Lundbom & Herranen 2011, 207.)

Vertaistuki voi ilmetä kolmessa eri muodossa: vertaisryhmä-, vertaistukiryhmä- tai tukihenkilötoimintana. Vertaisryhmätoiminta on avointa, henkilöitä osallistavaa yhdessä toimimista ja osallistumista. Vertaisryhmä voi keskittyä toiminnallisuuteen ja tiedollisuuteen tai se voi olla keskusteleva ja tukea antava. Tällaisia ryhmiä ovat vaikkapa erilaiset kerhot ja läheisyryhmät. (Lundbom & Herranen 2011, 206.) Vertaisryhmät tarjoavat paikan, jossa siihen kuuluvat henkilöt voivat jakaa erilaisia tuntemuksiaan, keskustella niistä sekä miettiä omaan jaksamiseen liittyviä seikkoja (Lehikoinen 2015, 6; Penttinen, Plihtari, Skaniakos & Valkonen 2011, 63–64). Avoimiin vertaisryhmiin on mahdollista osallistua niinä kertoina kun itselle sopii, joten osallistujat ja heidän lukumääränsä vaihtelevat. Osallistujien sitoutuneisuus toimintaan avoimissa ryhmissä on suljettuja ryhmiä vähäisempää. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2007, 171.)

Vertaisryhmässä ollaan kiinnostuneita yksilöistä. Hyvä vertaisryhmä saa myös luotua uskoa yksilön omiin kykyihin ja taitoihin sekä tarjoaa mahdollisuuden

kuulla yhtenevistä ajatuksista ja tunteista ryhmäläisten kesken. (Penttinen ym. 2011, 60.)

Vertaistukiryhmä puolestaan on ryhmä, jota yhdistää osallistujien jokin kriittinen elämäntilanne tai elämänkriisi. Tällaisia voivat olla muun muassa jostain samasta sairaudesta koostuvat ryhmät. Vertaistukiryhmät ovat suljettuja. Tällöin ryhmään ei oteta uusia tulijoita, sillä myöhemmin ryhmään tulleet voivat aiheuttaa häiriötä esimerkiksi kyselemällä. Suljetut ryhmät ovat yleensä määräaikaista. Ryhmän tarve loppuu, kun ryhmäläisten kriisitilanne on ohi. (Lundbom & Herranen 2011, 207.) Suljettu ryhmä tarjoaa osallistujilleen yleensä avointa ryhmää paremman turvallisuuden tunteen, jolloin keskusteluissa on helpompi ottaa esille arkipuhetta syvällisempiä aiheita (Järvinen ym. 2007, 174).

Tukihenkilötoiminta voi alkaa ennen varsinaista vertaistukiryhmää ja se on yksilöllisen tuen antamista sitä tarvitsevalle (Lundbom & Herranen 2011, 207). Tukihenkilötoimintaa on sekä vapaaehtoisvoimin toteutettuna että ammatillisena toimintana. Lapsiperheessä tukihenkilö voi toimia hyvin monin tavoin. Tukihenkilö voi olla esimerkiksi lapsen tai vanhemman kuuntelu- ja keskustelukumppanina, apuna lasten hoidossa ja kasvatuksessa tai vaikkapa harrastuskaverina. (Pelastakaa Lapset ry 2016; Perhepalvelu Siipisulka 2014.) Samassa elämäntilanteessa aiemmin olleen ja tehtävänsä valmennetun tukihenkilön voi saada avuksi jossakin tietyssä mullistavassa elämäntilanteessa, esimerkiksi eroprosessissa (Miessakit ry 2017).

4.2 Perheiden arjenhallinta

Perheen arkeen kuuluu toistuvia aktiviteetteja eli rutiineja, jotka tekevät perheen arjesta tutun. Arjen tuttuus voi myös auttaa ihmistä järjestämään omaa ajankäyttöään. Rutiinin häiriintyminen voi luoda turvattomuuden tunteen. Kuitenkin on tutkittu, että liiallinen arjen tuttuus voi tuoda perheelle arkeen ahdistavaa samankaltaisuutta. (Tedren 1999.)

Merkittävimpänä seikkana arjenhallinnalle pidetään koherenssin tunnetta, joka tarkoittaa sisäistä loogisuutta ja järkevyyttä. Koherenssissa tunteessa on kolme osatekijää, jotka ovat elämän hallittavuus, ymmärrettävyys ja mielekkyys. (Friis, Eirola & Mannonen 2004, 23–25.)

Juho Lempisen (2010) mukaan arjenhallinta voidaan jakaa neljään eri alueeseen: sisäiseen kotiin, fyysiseen kotiin, kodin vuorovaikutukseen ja kodin ylläpitoon. Sisäinen koti on jotain tärkeää, mikä tulee kulkemaan aina kokijansa mukana. Fyysisellä kodilla tarkoitetaan konkreettisia asioita, kuten paikkoja tai esineitä. Kodin vuorovaikutukseen sisältyvät ne sosiaaliset taidot ja teot, joilla voidaan ylläpitää turvallisuutta kodin sisällä. Kodin ylläpito puolestaan sisältää niitä tietoja, taitoja ja tekoja, joiden avulla pystytään saamaan arki sujuvaksi.

Leila Friis (2000) on tehnyt tutkimuksen, jossa oli tarkoituksena esitellä lapsiperheen arjenhallintaa ja videoavusteista perheohjausta varhaisen tuen työmenetelmänä. Hänen tutkimuksensa paljastivat, että vanhemmuuden vahvistuminen sekä positiiviset muutokset vaikuttivat arjen sujuvuuteen perheessä. Arjen sujuvuutta heikentäviä tekijöitä olivat esimerkiksi puolisoiden yhteisen ajan tai oman ajan vähyys ja vaativat hetket arjessa.

4.3 Vertaistukiryhmä ja ryhmäprosessin vaiheet

Suljetut vertaistukiryhmät rakentuvat jonkin tietyn teeman, esimerkiksi vauvaperheen vanhemmuuden tai yksinhuoltajuuden, ympärille. Suljetun ryhmän alku ja loppu ovat aina selkeästi osallistujien tiedossa. Ryhmän koko on toiminnan kannalta sopivaksi ennalta määriteltä. Optimaalisessa ryhmäkoossa jokaisella osallistujalla on mahdollisuus vuorovaikutukseen toisten ryhmän jäsenten kanssa. Ryhmään ei yleensä enää sen käynnistymisen jälkeen oteta uusia osallistujia. Ryhmässä on yhdessä sovitut säännöt, joiden noudattamista sekä ryhmätoimintaan sen kauden ajaksi sitoutumista osallistujilta edellytetään. Suljetussa ryhmässä ohjaajan rooli on avointa ryhmää aktiivisempi. (Järvinen ym. 2007, 171.)

Ryhmäprosessiin kuuluu erilaisia vaihteita, joiden tunnistaminen on ohjaajan näkökulmasta tärkeää ymmärryksen lisäämiseksi ryhmässä tapahtuvista ilmiöistä. Ryhmän kehitysvaiheet voidaan jakaa aloitusvaiheeseen, kuohuntavaiheeseen, yhdenmukaisuuden vaiheeseen, hyvin toimivan ryhmän vaiheeseen ja ryhmän päättämisen vaiheeseen. Ryhmän kehitysvaiheiden tarkastelussa on kuitenkin muistettava jokaisen ryhmän yksilöllisyys. (Järvinen ym. 2007, 174.)

Ryhmätoiminnan alkaessa osallistujat ovat usein varautuneita ja odotuskannalla. Vertaistuen mahdollistamiseksi huolellinen tutustuminen ryhmässä on tärkeää.

Ohjaaja auttaa tutustumisessa käyttäen apuna esimerkiksi siihen soveltuvia toiminnallisia menetelmiä. Osallistujien mahdollisuudet vaikuttaa ryhmän toimintaan vahvistavat heidän sitoutumistaan siihen. (Järvinen ym. 2007, 174.)

Kun osallistujat ovat tutustuneet toisiinsa ja kokevat ryhmän turvalliseksi, mahdollistuu ryhmän kuohuntavaihe. Keskustelut syvenevät ja puheeksi otetaan aiheita, joista ei välttämättä muuten arjessa puhuta. Välttämättä tähän vaiheeseen ei päästä lainkaan, jos ryhmässä ei synny riittävän luottamuksellista ilmapiiriä. (Järvinen ym. 2007, 174.)

Kiinteä ryhmä, jonka jäsenillä on tarve sekä saada että antaa tukea, voi siirtyä yhdenmukaisuuden vaiheeseen, jossa vertaistuki aktivoidaan. Ryhmä hakee omia toimintatapojaan. Yhdessä tekeminen ja tehtävien jakaminen vahvistavat ryhmää ja sen yhteenkuuluvuuden tunnetta. (Järvinen ym. 2007, 174.)

Yhdessä työskentelevä ryhmä voi siirtyä hyvin toimivan ryhmän vaiheeseen, jossa mahdollistuu yhdessä oppiminen. Ryhmää käytetään yhteisenä ongelmanratkaisun välineenä tavoitteellisessa työskentelyssä. Tärkeää on yhteinen asioiden arvioiminen, keskustelu ja kysely. (Järvinen ym. 2007, 174.)

Ryhmän päättäminen kuuluu aloitusvaiheen kanssa ryhmäprosessin keskeisiin vaiheisiin. Osallistujien tietoisuus ryhmän päättymisajankohdasta auttaa valmistautumaan ryhmän päättämiseen. Keskenkäiset asiat saatetaan ajoissa loppuun. Osallistujilla on usein kiitollisuuden ja kiintymyksen tunteita. Yhteisen ajan päättymisestä saatetaan kokea myös surua, ja yhdessä vietetty aika voi tällöin näyttäytyä liian lyhyenä. Kaikenlaisten tunteiden yhteinen käsittely viimeisessä tapaamisessa on tärkeää. (Järvinen ym. 2007, 174-175.)

Toimivan ryhmän osallistujat jäävät usein kaipaamaan jatkotapaamisia. Ohjaajien resurssit ovat kuitenkin rajalliset, eikä kaikkien ryhmien loputon seuraaminen ole mahdollista. Ryhmää voidaan tukea ja auttaa esimerkiksi jatkotapaamispaikan tai uuden yhteistyökumppanin etsinnässä. (Järvinen ym. 2007, 174-175.)

4.4 Vertaistukiryhmä perheen arjenhallinnan vahvistajana

Yksinäisyys arjessa kotona pienen lapsen kanssa voi yllättää äidin. Tuossa elämänvaiheessa äiti ei välttämättä kaipaa runsaslukuisia sosiaalisia kontakteja

vaan aidosti kohdatuksi tulemista ja asioiden jakamista jonkun samassa tilanteessa olevan kanssa. Erilaiset avoimet ryhmätoiminnot, joissa keskustelu pysyy helposti pinnallisella tasolla, voivat tuntua ahdistavilta ja jopa lisätä yksinäisyyden tunteita ulkopuolisuuden kokemuksen vuoksi. (Saloheimo 2016.) Tällöin suljettu vertaistukiryhmä voi tarjota äidille aitoja kohtaamisia.

Äiti on useimmiten se, joka jää vauvaa kotiin hoitamaan. Tämän vuoksi pienten lasten vanhempien vertaistukimahdollisuudet keskittyvät usein äiteihin, vaikka yhtäläillä isäksi tullut mieskin kaipaa tukea uudessa elämäntilanteessaan. (Saloheimo 2016.)

Samassa elämäntilanteessa olevat tai samankaltaisia kokemuksia omaavat yksilöt tai perheet voivat vertaistukiryhmissä tukea toisiaan sekä selvittää ja ratkoa elämäntilanteitaan. Palvelujärjestelmässä on tärkeää tunnistaa sellaiset perheet, jotka voisivat mahdollisesti hyötyä vertaistukiryhmätoiminnasta, ja ohjata heidät tällaisen toiminnan pariin. (Järvinen ym. 2007, 166.)

Selvitettäessä vanhempien odotuksia ryhmätoimintaa kohtaan on löydetty viisi erilaista suhtautumistapaa, joita ovat uteliaisuus, tiedonjanoisuus, vaihtelunhaluus, seuranhaluus sekä epäileväisyys. Muut suhtautumistavat paitsi epäileväisyys ovat positiivisesti latautuneita. (Järvinen ym. 2007, 168-169.)

Uteliyas vanhempi kokeilee ryhmätoimintaa ilman ennakko-odotuksia ja ajattelee lopettavansa sen, jos toiminta ei ole miellyttävää. Tiedonjanoinen vanhempi puolestaan kaipaa ryhmästä elämäntilanteeseensa soveltuvaa tietoa sekä varmuutta vanhemmuuteensa. Vaihtelunhaluinen vanhempi etsii virkistystä ja vaihtelua arjen rutiineihin. Seuranhaluinen vanhempi pyrkii ryhmän avulla laajentamaan sosiaalista verkostoaan ja tapaamaan muita samassa elämäntilanteessa olevia. Epäilevä vanhempi ei varsinaisesti itse hae ryhmästä mitään, vaan joku on houkutellut tai osittain pakottanutkin hänet mukaan. Epäilijällä voi olla taustallaan huonoja kokemuksia tai osallistuminen on lastensuojeluviranomaisten edellyttämää, minkä vuoksi hän kyseenalaistaa viihtymisensä tai kykynsä osallistua ryhmään. (Järvinen ym. 2007, 168-169.)

Toimivassa ryhmässä ilmapiiri on turvallinen ja positiivinen. Kaikki ryhmän jäsenet voivat kokea tulevaisuutensa tasapuolisesti kuulluiksi ja huomioituiksi. Ohjaajalla

on merkittävä rooli keskustelun syventäjänä ja rohkaisijana sekä tasapuolisuuden varmistajana. Ajantasaisen tiedon saaminen ammattilaiselta juuri sillä hetkellä perheelle tärkeistä asioista sekä vaikuttamismahdollisuus käsiteltäviin asioihin on tärkeää. Myös toisilta vanhemmilta saatu tieto, jota voi soveltaa omaan elämään, on arvokasta. (Järvinen ym. 2007, 170.)

Ryhmän tunnetavoitteena on tavoite ryhmän kiinteydestä ja yhteenkuuluvuudesta. Samassa elämäntilanteessa oleviin ihmisiin tutustuminen, ymmärretyksi tuleminen ja yhteisöllisyyden kokemus antavat osallistujilleen voimia arkeen. (Järvinen ym. 2007, 170.)

5 Vanhempien osallisuus perheessään ja perheiden palveluissa

Osallisuus voidaan määritellä tunteeksi, joka syntyy, kun ihminen on osallisena jossakin yhteisössä toiminnan kautta. Osallisuuden kokemus voi syntyä, kun yksilö kokee voivansa vaikuttaa asioihin ja tulewansa arvostetuksi ja tasavertaisesti kohdelluksi yhteisössä, jossa vallitsee luottamus. Osallisuuden kokemus vahvistaa yksilön sitoutumista toimintaan ja toimii suojaavana tekijänä syrjäytymistä eli yhteisöllisen toiminnan ulkopuolelle jäämistä vastaan. (THL 2016.)

Vuorenmaa (2016) on väitöstudkimuksessaan tarkastellut äitien ja isien osallisuutta perheessä ja lasten palveluissa sekä osallisuuteen yhteydessä olevia tekijöitä. Tutkimuksen kohderyhmänä olivat alle 9-vuotiaiden lasten vanhemmat. Pyrkimyksenä oli saada kattava otos suomenkielisiä, erilaisissa elämäntilanteissa olevia pienten lasten vanhempia. Tutkimukseen osallistuneet vanhemmat kokivat osallisuutensa perheessä ja oman lapsen palveluissa vahvaksi ja palveluiden kehittämisessä keskinertaiseksi. Äitien kokemus osallisuudestaan oli hieinan isia vahvempaa.

5.1 Vanhempien osallisuus perheessään

Vanhemman osallisuutta perheessään voidaan kuvata vanhemman luottamuksella omiin taitoihinsa, tietoihinsa ja toimintakykyynsä, jotka mahdollistavat hänen

kykynsä huolehtia lapsestaan, kasvattaa häntä ja pitää perhe-elämänsä hallinnassa. Vanhemman osallisuus on edellytys perheen kyvyille kohdata elämänmuutoksia ja selviytyä haasteellisistakin sellaisista. (Vuorenmaa 2016, 23-24.)

Vuoden 2012 lapsiperhekyselyn mukaan suomalaisilla vanhemmilla oli hieman enemmän vanhemmuuteen tai perheeseen liittyviä kuin lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyviä huolia. Äideillä vanhemmuuteen tai perheeseen liittyviä huolia ilmeni isää enemmän. Huolta vanhemmilla oli perheen taloudellisesta tilanteesta, parisuhteesta, maltin menettämisestä ristiriitatilanteissa lapsen kanssa sekä riittämättömyyden tunteista vanhempana. Äideillä yleisiä huolenaiheita olivat myös yksinäisyyden tunne ja vastuun kantaminen yksin vanhempana sekä toistuvat syyllisyyden tunteet. Omasta jaksamisesta koettiin kahden vanhemman perheissä huolta harvemmin, kun taas yksinhuoltajista lähes puolet oli huolissaan omasta jaksamisestaan. (THL 2017.)

Äidin osallisuus

Vuorenmaan (2016) tutkimuksessa äitien osallisuus perheessä osoittautui vahvaksi. Suurin osa äideistä koki pystyvänsä auttamaan lastaan tämän kasvussa ja kehityksessä, huomioimaan lapsen vahvuudet ja heikkoudet sekä tiesi, mistä löytäisi tarvittaessa apua. Vajaa kymmenesosa äideistä oli sitä mieltä, ettei pyydä apua vaikka tarvitsisi sitä. (Vuorenmaa 2016, 56.)

Äidin osallisuutta perheessä selittivät äidin oma arvio taidoistaan ja vastuun kantamisesta vanhempana, maltin säilymisestä lapsen kanssa, arjen toimivuudesta, lähipiiriltä saadusta avusta ja vaikuttamismahdollisuuksista lapsen palvelutapamisissa. Myös äidin oman lapsuudenperheen työllisyystilanne osoittautui äidin osallisuutta selittäväksi tekijäksi. (Vuorenmaa 2016, 56.)

Äitiys on vaativa tehtävä. Se voi tuoda mukanaan ristiriitaisia tunteita aina onnesta ja ylpeydestä suruun ja vihaan saakka jo ennen lapsen syntymää sekä lasta kasvattaessa. Äitiyden sisältämä suuri vastuu ja sen sitovuus voivat joskus tuntua hyvinkin pelottavalta, sillä pieni vauva on hoivaajastaan täysin riippuvainen. Silti äitiys yleensä koetaan antoisana ja iloa elämään tuottavana asiana, joka perustuu naisen omiin toiveisiin. Useimmiten äiti myös luonnostaan asettaa lap-

sensa hyvinvoinnin elämässään tärkeimmälle sijalle. Äitiys mahdollistaa psyykkisen kasvun ja itsensä tarkastelun uusista näkökulmista. (Niemelä 2003, 248; Oksanen, Peippo & Suhonen 2004, 10.)

Isän osallisuus

Vuorenmaan (2016) tutkimuksessa myös isien osallisuus perheessä näyttäytyi vahvana. Suurin osa isistä luotti kykyynsä auttaa lastaan kasvussa ja kehityksessä. Isät kokivat pystyvänsä huomioimaan lapsensa vahvuudet ja heikkoudet ja hakemaan tarvittaessa apua. Noin yksi seitsemästä isästä oli sitä mieltä, ettei pyydä apua edes sitä tarvitessaan. Kahden vanhemman perheessä elävät isät arvioivat osallisuutensa perheessään vahvemiksi kuin isät, jotka olivat yksin vanhempana. (Vuorenmaa 2016, 61-63.)

Isän osallisuutta perheessä selittivät puolison terveydentila, isän arvio vanhemmuuden taidostaan, parisuhteestaan ja arjen toimivuudesta sekä vaikuttamismahdollisuudet lapsen palvelutapaamisissa ja paikallisiin lasten ja perheiden palveluihin. Myös isän omien vanhempien mielenterveys hänen lapsuudessaan selitti isän osallisuutta perheessä. (Vuorenmaa 2016, 64.)

Äiteihin verrattuna isien osallisuuteen perheessä liittyy tiettyjä erityispiirteitä. Isyyteen kohdistuvat vaatimukset ovat vahvasti muuttuneet. Äidin rooli lastenhoidossa ja kasvatuksessa on perinteiseen ajattelutapaan pohjautuen nähty hyvin vahvana, kun taas isän rooliksi tässä ajattelutavassa on jäänyt lähinnä vastuu perheen elatuksesta. Nykyään isät osallistuvat aiempia vuosikymmeniä aktiivisemmin perheensä arkeen, ja yhteiskunnallisen päätöksenteon turvin on pyritty vahvistamaan isien osallisuutta. Silti isät eivät välttämättä tule kuulluiksi perheen tilannetta koskevissa asioissa vaan he saattavat jäädä äidin varjoon. Osallistuminen sinällään ei tarkoita osallisuuden kokemuksen syntymistä vaan osallisuuteen tarvitaan aidosti kuulluksi tulemistä. (Grönroos 2015, 5-6.)

Nykyinen käsitys korostaa miehen aktiivista roolia suojelevana ja lapseen keskittyvänä isänä, joka hoivaa lasta ja osaa puhua tunteistaan. Miehet eivät kuitenkaan välttämättä ole saaneet tällaista mallia lapsuudenkodistaan, joten heidän täytyy rakentaa oma tapansa isänä olemiseen. Tähän saatetaan tarvita tukea. (Ensi- ja turvakotien liitto 2016.)

Hyvään isyyteen kuuluu aitoa läsnäoloa, sitoutumista ja saatavilla oloa, huolenpitoa, lapsen sosiaalisen ja opillisen edistymisen tukemista, yhteistyötä muiden lasta hoitavien aikuisten kanssa, roolimallina olemista sekä aineellista ja taloudellista osallistumista. Sitoutunut, rohkaiseva ja kannustava isä edistää lapsen kognitiivista, emotionaalista ja sosiaalisten taitojen kehitystä. Hyvä isäsuhde tukee myös lapsen seksuaalista kehitystä. (Hellstén & Kotkamo 2016; Sinkkonen 2012, 30-32, 79-80.)

Miehelle isyys antaa iloa ja sisältöä elämään. Yhdessä perheenä vietetty aika auttaa irrottautumaan työajatuksista. Isyys toimii myös kannustimena omasta terveydestä huolehtimiseen. Mies voi esimerkiksi olla paremmin motivoitunut sitoutumaan jonkin pitkäaikaissairauden hoitoon tai päihteidenkäytön vähentämiseen, kun hän ajattelee, että haluaa olla lapsensa elämässä mukana mahdollisimman pitkään ja hyvinvoivana. Kaiken kaikkiaan isyys tuo miehelle tyytyväisyyttä elämään. (Hellstén & Kotkamo 2016.)

5.2 Vanhempien osallisuus perheiden palveluissa

Vanhempien osallisuus perheiden palveluissa on vaikuttamista perhettä koskeviin päätöksiin näissä palveluissa. Osallisuutta kokeva vanhempi tiedostaa asiantuntijuutensa sekä ensisijaisen oikeutensa ja vastuunsa oman lapsensa suhteen. (Vuorenmaa 2016, 24.) Molempien vanhempien aktiivisella roolilla sekä omassa perheessään että perhettään koskevissa palveluissa on suuri merkitys koko perheen hyvinvoinnin ja yhteishengen kannalta (Hellstén & Kotkamo 2016).

Erilaiset vertaisryhmät ovat useissa tutkimuksissa osoittautuneet vanhemmuutta vahvistaviksi ja vanhempien osallisuutta tukeviksi keinoiksi. Osallisuutta voidaan vahvistaa myös parantamalla vanhempien vaikuttamismahdollisuuksia ja päätöksentekoon osallistumista perheiden palveluissa. Työntekijöiden asenteella ja työskentelytavoilla on merkittävä vaikutus vanhempien osallisuuden toteutumiseen palvelutapaamisissa. (Vuorenmaa 2016, 84.) Vanhempien ja ammattilaisten välisessä työskentelyssä tulee kuulla ja huomioida vanhempien lastaan koskeva tietämys. Huomio kohdistetaan perheiden kohtaamiseen asiakastyön tilanteissa, eli kuinka lasten ja vanhempien osallisuus ja heidän haastamisensa muu-

toksiin elämäntilanteessaan todella toteutuu. Yhteistyön peruspilareita ovat kuuleminen, kunnioitus, luottamus ja dialogisuus. (THL 2014.) Osallisuuden toteutumisista voidaan edistää myös työntekijän sukupuolisensitiivisellä työotteella (Hellstén & Kotkamo 2016).

Esteenä perheiden avun ja tuen hakemiselle, ja näin ollen myös osallisuuden syntymiselle, voi olla esimerkiksi tietämättömyys saatavilla olevista palveluista ja siitä, keneltä niistä kysyä. Joskus myös halutaan pitää viimeiseen asti kulissit kunnossa ja pyritään pitämään asiat perheen sisällä. Vallitsevassa pärjäämisen kulttuurissa pelkona on häpeä ja avuttomaksi leimautuminen myönnettäessä oma avuntarve. Myös huostaanoton pelko voi olla suuri, sillä käsitys lapsiperheiden palveluista ja lastensuojelusta on usein hyvin kapea-alainen. (Hellstén & Kotkamo 2016).

Sukupuolisensitiivisyyden merkitys vanhempien osallisuuden toteutumiselle

Isän roolin monipuolistumisen ja vahvistumisen myötä isät osallistuvat myös enemmän perheille tarjottuihin palveluihin, mikä haastaa palveluja muuttamaan. Nykyisellään niissä voi tulla vastaan monenlaisia haasteita isiä kohdattaessa. Palveluissa olisikin tärkeää tiedostaa, kuinka työn perustehtävä on määritelty ja kuuluuko molempien vanhempien kohtaaminen siihen, sekä kuinka eri sukupuolet näyttäytyvät työn teoriataustassa tai viitekehyksessä. (Hellstén & Kotkamo 2016.)

Työntekijän on myös syytä pohtia, hallitsevatko sukupuoleen liittyvät stereotypiat ja myytit omia asenteita. Työntekijä ei ehkä osaa kohdata isiä, koska on tottunut työskentelemään äitien parissa tai ajattelee isää vain äidin tukihenkilönä ja kohdistaa huomion äidille. Joskus äiti voi toimia eräänlaisena portinvartijana halliten sitä, mihin isä voi osallistua. Esimerkiksi kutsu tapaamiseen ei äidin kautta välttämättä kulje isälle asti, minkä vuoksi isä olisi tärkeää kutsua henkilökohtaisesti. (Hellstén & Kotkamo 2016.)

Molempien vanhempien osallisuuden toteutumiseksi työntekijän sukupuolisensitiivinen työote on tärkeä. Sukupuolisensitiivisyys merkitsee herkkyyttä huomioida sukupuolen erilaiset vaikutukset. On tärkeää tunnistaa ja ymmärtää naisten ja

miesten erilaiset kasvun ja kehityksen erityiskysymykset, sillä kipukohdat ovat pitkälti sukupuolisidonnaisia. Oma sukupuoli nostetaan esiin myönteisenä voimavarana ja huomioidaan oman ja vastakkaisen sukupuolen välisiä eroja niitä kuitenkaan arvottamatta. (Hellstén & Kotkamo 2016.)

Sukupuolisensitiivisen työtteen avulla tunnistetaan erilaisia miehenä ja naisena olemisen tapoja ja tuetaan asiakasta löytämään omat vahvuutensa ja voimavaransa, jotta hän voi toteuttaa vanhemmuuttaan juuri sellaisena kuin hän on. Työntekijältä vaaditaan myös kriittisyyttä ja asioiden kyseenalaistamista, sillä lapselle tai perheelle haitallista vanhemman käyttäytymistä ei tietenkään voida hyväksyä ja kannustaa sukupuolen ominaisuuksiin vedoten. (Hellstén & Kotkamo 2016.)

6 Ensi- ja turvakotien liitto

Ensi- ja turvakotien liitto on vuonna 1945 perustettu valtakunnallinen lastensuojelujärjestö. Liiton tarkoituksena on turvata lapsen oikeus suotuisiin kasvuolosuhteisiin sekä taata turvallinen kehitys. Liitto tarjoaa tukea vanhemmuuteen ja perheelle. Pääperiaatteisiin kuuluu myös perheväkivallan ehkäiseminen ja torjuminen. (Ensi- ja turvakotien liitto 2015.)

Liittoon kuuluu kolmekymmentä jäsenyhdistystä, joiden keskusjärjestönä liitto toimii. Yhdistyksillä on kymmenen ensikotia, kuusi päihdeongelmien hoitoon erikoistunutta ensikotia ja kaksitoista turvakotia. Jotkut yhdistykset painottavat toiminnassaan erilaisia avopalveluita, jollainen on esimerkiksi Päiväryhmä Pirpana Etelä-Karjalan perhetyön kehittämissyhistys ry:ssä. (Ensi- ja turvakotien liitto 2015.)

6.1 Liiton päiväryhmätoiminta

Liiton päiväryhmätoimintaa toteutetaan yhdeksällä paikkakunnalla: Helsingissä, Imatralla, Kotkassa, Kuopiossa, Lahdessa, Lappeenrannassa, Oulussa, Porissa ja Tampereella. Jokaisessa päiväryhmässä toiminta on erilaista ja eri suuruusluokassa. Helsinkiläisessä päiväryhmässä on erikseen lastenhoitajat, keittäjät ja ohjaajat, kun taas lappeenrantalaisessa päiväryhmässä ohjaajat hoitavat kaik-

kien edellä mainittujen virkaa. Näin ollen aika äideille ja lapsille jakautuu eri tavalla Helsingin ja Lappeenrannan päiväryhmissä. (Ensi- ja turvakotien liitto 2015.)

Kalavaisen (2005) mukaan ensikotien päiväryhmätoimintaa on alkujaan ollut Helsingissä, Lahdessa ja Oulussa. Oulussa oli jo 1990-luvulla lähetetty Raha-automaattiyhdistykselle hakemus Yhtä köyttä -perhekuntoutusprojektista. Tarkoituksena oli tarjota pitkäkestoista, tehokasta ja suunnitelmallista, koko perhettä koskevaa työtä, jonka pääajatuksena oli auttaa perheitä hallitsemaan ja muuttamaan käyttäytymismalleja, joita syntyy kriisitilanteissa. Hanke ei saanut rahoitusta, koska silloisen käsityksen mukaan lapsen parhaaksi oli ero hänelle vahingollisista vanhemmista sen sijaan, että perheelle olisi kohdistettu kokonaisvaltaista apua.

Vuonna 1991 Ensi- ja turvakotien liitto aloitti viikon mittaiset perhekuntoutuskurssit Sipoossa, perhekuntoutuskeskus Sopukassa. Osallistujia oli yhteensä 23, joista kymmenen oli vanhempia ja loput 2–15-vuotiaita lapsia. Kurssin tuomat tulokset hämmästyttivät työntekijöitä. Työntekijät pohtivat, kuinka niin sekalaisesta joukosta sai yhteisöllisesti toimivan ryhmän. Kun kurssi oli ohi, perheet kokivat erotuskaa. Kurssien irrallisuus arkielämästä ja jatkotyöskentelyn ongelmallisuus uhkasivat perheiden tulevaisuutta. Tällöin alettiin pohtia perhekuntoutusta, jossa Sopukkaviikko olisi osana pitkäjänteisempää ja -aikaisempaa päivätoimintaa. (Kalavainen 2005.)

Vuonna 1995 käynnistyi ensimmäinen ensikodin päivätoimintaryhmä, eli avopalveluna toteutuva perhekuntoutus Helsingissä. Seuraavana vuonna toiminta käynnistyi myös Lahdessa ja Oulussa. (Kalavainen 2005.)

Päiväryhmän työntekijöiden osaaminen ja työhyvinvointi

Ensi- ja turvakotien liiton julkaiseman Vaativan vauvatyön laatukäsikirjan (2016) mukaan päiväryhmiä vetävien ohjaajien koulutusvaatimuksena on sosiaali- ja terveysalan kelpoisuusehtojen mukainen koulutus. Peruskoulutuksensa lisäksi ohjaajien on käytävä erilaisia lisäkoulutuksia, kuten vauvatyöhön, vanhemmuuden tukemiseen sekä vanhemman ja vauvan vuorovaikutukseen perehtyviä teema-koulutuksia. Lisäksi työntekijöillä tulisi olla halua kehittyä työskentelyssään. Työntekijöillä tulisi myös olla mahdollisuus perehtyä perheiden erilaisiin pulmallisiin

tilanteisiin sovellettaviin työskentelymenetelmiin, joita ovat muun muassa trauman kanssa työskentely, vauvan kehitystä tukeva menetelmäosaaminen sekä yhteisökuntoutusmenetelmät.

Työntekijältä odotetaan hyviä vuorovaikutustaitoja heidän työskennellessään erilaisista taustoista tulevien perheiden kanssa. Työntekijällä on tällöin oltava taitoja sekä herkkyyttä kuulla asiakasperheiden tarpeita ja toiveita toiminnasta. (Lehikoinen 2015.) Työntekijältä vaaditaan myös taitoa työskennellä yhteistyötahojen kanssa sekä kykyä vastata niiden toiveisiin ja tarpeisiin (Vaativan vauvatyön laatukäsikirja 2016).

Työterveyshuoltolaki (2001/1383) edellyttää 4 §:ssä työnantajaa järjestämään omalla kustannuksellaan työntekijöilleen turvallisen, työkykyä edistävän ja työterveyttä suojelevan työterveyshuollon. Tällaista palvelua on esimerkiksi työnohjaus. Työntekijöille on järjestettävä säännöllisesti työnohjausta, joka voi olla yksilöllistä tai ryhmämuotoista tilanteesta ja tarpeesta riippuen (Vaativan vauvatyön laatukäsikirja 2016).

Yhdistysten on tarjottava työntekijöilleen mahdollisuus lisäkoulutautua ja käydä erilaisia perehdyttämisen- ja teemakoulutuksia. Koulutuksiin osallistumisen on oltava tasapuolista työntekijöiden kesken. (Vaativan vauvatyön laatukäsikirja 2016.)

6.2 Etelä-Karjalan perhetyön kehittämissyhdistys ry

Etelä-Karjalan perhetyön kehittämissyhdistys ry on perustettu vuonna 1995 Lappeenrantaan. Yhdistys on Ensi- ja turvakotien liiton alainen jäsenyhdistys. Pääperiaatteet yhdistyksessä ovat lasten ja lapsiperheiden yhteiskunnallisen aseman ja hyvinvoinnin tukeminen, sekä tuoda saataville lapsiperheiden selviytymistä edistäviä palveluja. Nimensä mukaisesti Etelä-Karjalan perhetyön kehittämissyhdistys ry:n tavoitteena on kehittää perheiden kanssa tehtävän työn muotoja omalla alueellaan. (Etelä-Karjalan perhetyön kehittämissyhdistys ry 2015.)

Yhdistyksen toimintamuotoja ovat Päiväryhmä Pirpana, Jussi-lähisuhdeväkivaltatyö, eeva eli Eväitä eron jälkeiseen vanhemmuuteen –hanke, lastensuojelun

edunvalvonta, Turvaverkko-hanke sekä monipuolinen vapaaehtoistoiminta. Toimintamuotoihin sisältyy monenlaista vertaisryhmätoimintaa. (Etelä-Karjalan perhetyön kehittämissyhdystys ry 2015.)

Päiväryhmä Pirpana on ammatillisesti ohjattu vertaistukiryhmä äideille, joilla on alle 2-vuotias lapsi tai jotka ovat raskaana, ja jotka jostakin syystä tarvitsevat tukea arkeensa lapsen kanssa. Päiväryhmän toimintaa on kuvattu tarkemmin luvussa 6.3.

Jussi-työssä tarjotaan tukea henkilöille, jotka haluavat lopettaa väkivallan käytön lähisuhteessaan. Työskentelyssä pyritään rakentamaan toimintamalleja riitojen ratkaisemiseksi ilman väkivaltaa ja etsitään keinoja vihanhallintaan. (Etelä-Karjalan perhetyön kehittämissyhdystys ry 2015.)

Eeva-hanke on suunnattu eroa harkitseville tai eronneille vanhemmille. Työskentelyssä pyritään tukemaan vanhemmuutta ja vanhempien yhteistyötä eron jälkeen. Työssä keskeistä on lapsen ja hänen tarpeidensa näkyväksi tekeminen vanhempien erotilanteessa. (Etelä-Karjalan perhetyön kehittämissyhdystys ry 2015.)

Yhdistyksen toimintaan kuuluva lastensuojelun edunvalvonta tarkoittaa Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen (2015) mukaan sitä, kun huoltaja ei kykene toimimaan lapsen puolueettomana edunvalvojana lastensuojeluasiassa. Edunvalvoja käyttää lapsen puheoikeutta sekä valvoo hänen etujaan ja oikeuksiaan (Etelä-Karjalan perhetyön kehittämissyhdystys ry 2015).

Turvaverkko-hankkeen tarkoituksena on ehkäistä nuoriin kohdistuvaa perhe-, lähisuhde- ja seurusteluväkivaltaa. Etelä-Karjalan yhdistyksessä toiminta keskittyy sisarusten väliseen väkivaltaan. (Etelä-Karjalan perhetyön kehittämissyhdystys ry 2015.)

Vapaaehtoistyömuotoja yhdistyksessä ovat Doulatoiminta, eli tukihenkilötoiminta synnyttävälle äideille, sekä perhekahvilatoiminta, jossa vapaaehtoiset, niin sanottu mummit ja vaarit, keskustelevat ja leikkivät vanhempien ja lasten kanssa. Myös eeva-hankkeen Valopilku-kahvilassa, eronneiden vanhempien kohtaa-

mispaikassa, vapaaehtoiset tarjoavat vertaistukea. Yhdistys järjestää myös lapsiperheille erilaisia tapahtumia, kuten Leikin päivä. (Etelä-Karjalan perhetyön kehittämisyhdistys ry 2015.)

6.3 Päiväryhmä Pirpana

Päiväryhmä Pirpana tarjoaa sosiaalihoitolaain (2014/1301) 18 §:n mukaista perhetyötä. Toiminnan tarkoituksena on edistää lapsen hyvinvointia, yksilöllistä kasvua ja myönteistä kehitystä. Päiväryhmätoiminnalla pyritään suunnitelmallisesti tukemaan lapsiperheen arkea ja voimavaroja sekä kehittämään vauvan ja vanhemman vuorovaikutusta. Viiden tunnin pituisiin ryhmäpäiviin kuuluu yhdessäoloa lasten kanssa, ulkoilua, ruoanlaittoa ja keskustelua vanhemmuudesta. (Etelä-Karjalan perhetyön kehittämisyhdistys ry 2015.)

Päiväryhmään voi osallistua neljä äiti-vauvaparina lapsen ollessa alle kaksivuotias. Ryhmä kokoontuu kolmena päivänä viikossa viiden kuukauden ajan. Ryhmään hakeutumisen syinä voivat olla esimerkiksi epävarmuuden tunne äitiydessä, väsyminen, yksinäisyys, päivärytmin puute tai äidin mielenterveys- ja päihdeongelmat. Äidit voivat hakea ryhmästä myös apua vauvan ongelmiin, esimerkiksi päivärytmin, ruokailun tai uhmaiän lähestymisen suhteen. (Hämäläinen & Marttinen 2015.)

Päiväryhmään voi ohjautua esimerkiksi perhetyön, pikkulapsipsykiatrian eli varhaisen vuorovaikutuksen yksikön, lastensuojelun, neuvolan tai mielenterveyspalvelujen kautta. Äidit voivat myös itse ottaa yhteyttä ja hakea paikkaa ryhmään. (Etelä-Karjalan perhetyön kehittämisyhdistys ry 2015; Hämäläinen & Marttinen 2015.)

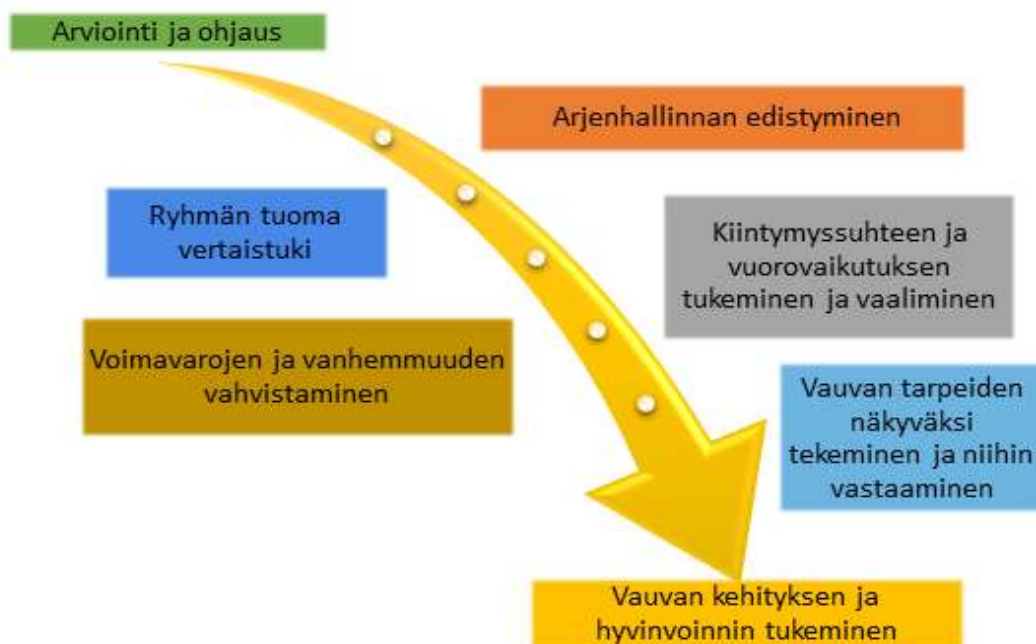
Päiväryhmässä on kaksi ohjaajaa, joiden tehtäviin kuuluu perheen tilanteen arviointi ja tarvittaessa muiden palvelujen pariin ohjaaminen. Tällä tavalla perhe saa ongelmiinsa tarvitsemaansa tukea, sillä päiväryhmä ei kykene korvaamaan esimerkiksi intensiivisempää, kotiin annettavaa tukea. (Lehikoinen 2015, 5.)

Etelä-Karjalan perhetyön kehittämisyhdistys ry:n (2015) mukaan Pirpanan toiminnan tavoitteet jakautuvat kahteen eri näkökulmaan: vauvanäkökulmaan sekä äi-

tinäkökulmaan. Vauvanäkökulmasta toiminnan tavoite on turvata hyvä alku vauvan elämälle. Ohjaajat toimivat ikään kuin vauvan äänenä, esimerkiksi kuvaillen vanhemmalle vauvan elekieltä ja vauvojen yleisiä tarpeita. Toiminnan tarkoituksena on vahvistaa äidin ja vauvan vuorovaikutusta, kiintymyssuhdetta sekä selkeyttää vuorokausirytmää. (Lehikoinen 2015, 5.)

Äitinäkökulmasta katsottuna Pirpana tarjoaa äidille ja perheelle vinkkejä vauvarjessa selviämiseen, sekä auttaa tavoittamaan kunkin omat vahvuudet vanhemmuudessa. Pirpanan toiminnan periaate on vahvistaa äidin ja perheen vanhemmuutta ja auttaa elämän- ja arjenhallinnassa sekä antaa ohjausta palveluverkoissa. Ammatillisesti ohjattu vertaistuki tarjoaa äideille erilaisia ja uusia näkökulmia omaan vanhemmuuteen. (Hämäläinen & Marttinen 2015.) Vertaistuki antaa myös vanhemmalle voimavaroja tuntemusten ja kokemusten jakamisen kautta (Lehikoinen 2015, 5).

Lehikoinen (2015, 5) kuvaa päiväryhmän toiminnan tavoitteita. Olemme Lehi-koista mukailleen esittäneet nämä tavoitteet Kuviossa 1. Kuviossa esitettyjen, teoittain luokiteltujen, tavoitteiden kautta päiväryhmän toiminnassa pyritään tukemaan vauvan hyvinvointia ja kehittymistä.

Kuvio 1. Tavoitteet päiväryhmässä (mukailtu Lehikoinen 2015, 5)

7 Opinnäytetyön tarkoitus ja selvitystehtävät

Selvityksemme tarkoituksena on kuvata Päiväryhmä Pirpanan asiakasperheiden kokemuksia päiväryhmän toiminnasta. Päiväryhmän ohjaajat kaipaavat tietoa siitä, onko päiväryhmätoimintaan osallistuminen vaikuttanut perheisiin ryhmän päättymisen jälkeen ja millaisia mahdolliset vaikutukset ovat olleet. Tavoitteenamme on konkretisoida haastatteluissa asiakkailta saatu palaute ja tarjota näin yhdistyksen käyttöön tietoa päiväryhmätoiminnan mahdollisista kehittämis-kohteista.

Selvitystehtävät ovat:

1. Millaisia odotuksia perheillä oli päiväryhmätoiminnasta?
2. Miten päiväryhmätoimintaan osallistuminen on tukenut perheiden arjenhallintaa, ja onko tuella ollut pidemmälle kantavia vaikutuksia?
3. Miten toimintaa voisi kehittää vastaamaan entistäkin paremmin perheiden tarpeita?

8 Opinnäytetyön toteutus

Opinnäytetyön lähdemateriaaleihin perehtyminen alkoi jo loppuvuodesta 2015. Kevään ja alkusyksyn 2016 aikana työstimme opinnäytetyömme suunnitelmaa. Syyskuussa 2016 lähetimme suunnitelman ja tutkimuslupahakemuksen Etelä-Karjalan perhetyön kehittämissyhdistys ry:lle. Suunnitelman liitteenä esitimme haastateltaville toimitettavan saatekirjeen (Liite 1) ja suostumuslomakkeen (Liite 2) sekä selvitystehtävien pohjalta laaditut haastattelukysymykset (Liite 3). Teimme vielä suunnitelmaan pieniä muutoksia saamiemme ehdotusten mukaisesti. Tutkimusluvan saimme samassa kuussa.

Haastattelut ja aineiston litteroinnin toteutimme marras-joulukuussa 2016. Alkuvuodesta 2017 analysoimme selvityksen aineistoa ja kirjoitimme lopullista opinnäytetyöraporttia.

8.1 Selvitysmenetelmä

Selvityksemme on kvalitatiivinen eli laadullinen. Haluamme saada tietoa juuri tietyn asiakasryhmän kokemuksista ja näkemyksistä, minkä vuoksi laadullinen tutkimus oli luonnollinen valinta selvitysmenetelmäksi opinnäytetyössämme.

Käytämme selvityksessämme fenomenologista lähestymistapaa. Fenomenologia tutkii todellisuuden ilmenemistä haastateltavan kokemusten kautta. Tutkimuksen kohteena on tällöin ihmisen elämäntodellisuus eli hänen kokemuksellinen suhteensa ympäröivään maailmaan. Ihmisen oma kokemus elämästään ja olemassaolostaan tuottaa tärkeää tietoa. Fenomenologisessa lähestymistavassa keskeistä on välittömien havaintojen tekeminen ja tutkimuskohteesta saadun kokemuksen pohdinta ja reflektointi. Tutkimuskohdetta lähestytään avoimesti ilman ennalta laadittuja oletuksia, määritelmiä tai teoreettista viitekehystä. Fenomenologisella lähestymistavalla voidaan saavuttaa kokemuksellista tietoa vähän tutkituista tai vaikeasti määriteltävistä asioista. (Jyväskylän yliopisto 2015; Kajaanin ammattikorkeakoulu 2017.)

Tutkijan havaintoihin tai kokemukseen vaikuttavien ulkoisten tekijöiden, esimerkiksi arkisten tai tieteellisten ennakkoasenteiden, poissulkemista tutkimustilanteessa kutsutaan fenomenologiseksi reduktioksi. Tärkeää on huomion kiinnittäminen puhtaasti kokemukseen. (Jyväskylän yliopisto 2015.)

8.2 Aineiston keruu

Haastatteluja varten laadimme teemahaastattelurungon ja apukysymykset. Käytämämme aineistonkeruumenetelmä on puolistrukturoitu haastattelu, jossa haastateltava voi vastata avoimiin kysymyksiin omin sanoin.

Alkujaan tarkoituksenamme oli päiväryhmätoiminnan ohjaajien toivomuksesta haastatella vuosina 2014 ja 2015 ryhmätoiminnassa mukana olleita perheitä. Näitä perheitä on yhdeksän. Kun päiväryhmän ohjaajat selvittivät alustavasti kyseisten perheiden kiinnostusta osallistua selvitykseemme, kiinnostuneita äitejä ilmaantui neljä. Äidit antoivat ohjaajille luvan puhelinnumeroidensa luovuttamiseen meille ja otimme äiteihin yhteyttä. Heistä osa vaikutti epävarmalta osallistu-

misestaan, tai yhteisesti sopivan haastatteluajankohdan sopiminen opinnäytetyömme aikataulun puitteissa tuntui haastavalta. Kysyimme tämän vuoksi päiväryhmän ohjaajilta mahdollisuutta haastatella myös muina vuosina ryhmässä mukana olleita perheitä. Ohjaajat tavoittivat kaksi kiinnostunutta äitiä vuosien 2013 ja 2016 ryhmistä.

Lähetimme yhteensä viidelle äidille opinnäytetyömme saatekirjeen ja haastattelun suostumuslomakkeen kotiin tarkasteltaviksi. Yhdelle äidille annoimme nämä lomakkeet luettavaksi vasta haastattelun aluksi sen järjestyttyä nopealla aikataululla. Näistä kuudesta äidistä saimme lopulta haastateltaviksi neljä.

Tarkoituksenamme oli haastatella mahdollisuuksien mukaan myös perheiden isiä, joita pyrimme tavoittamaan äitien kautta. Valitettavasti emme kuitenkaan saaneet haastateltavaksi yhtään isää, mutta osa heistä kulki haastatteluissa mukana äitien puheissa.

Toteutimme haastattelut puolistrukturoituina yksilöteemahaastatteluina. Haastateltavien suostumuksella nauhoitimme haastattelut ja litteroimme ne. Haastattelupaikkoina toimivat haastateltavien kodit ja Päiväryhmä Pirpanan tilat.

Haastattelun aluksi kävimme aina haastateltavan kanssa läpi saatekirjeen ja suostumuslomakkeen sisällön ja selvitimme, haluaako haastateltava mahdollisesti vielä lisätietoja opinnäytetyöstämme ennen suostumuksen allekirjoitusta. Pyrimme luomaan tilanteeseen vapautuneen ilmapiirin, jossa haastateltavan olisi luontevaa jakaa kokemuksiaan.

Haastatteluissa paikalla oli haastateltava ja kaksi opinnäytetyön tekijää sekä osassa haastatteluista myös haastateltavan lapsi tai lapset. Haastattelijat olivat jokaisella kerralla samat. Kaikkien kolmen opinnäytetyön tekijän läsnäolon koimme haastateltavien kannalta mahdollisesti epämukavaksi ja keskustelua rajoittavaksi, minkä vuoksi päädyimme toteuttamaan haastattelut pienemmällä kokoonpanolla. Haastattelujen kesto oli keskimäärin noin puoli tuntia.

8.3 Aineiston analyysi

Selvitysaineistomme on litteroitua tekstiä haastatteluista. Aineiston analyysissa pyritään järjestämään, jäsentämään ja tiivistämään aineistoa jättämättä mitään

olennaista pois. Analyysi vaatii aineiston huolellista lukemista ja reflektointia. Tavoitteena on löytää aineiston todellinen sisältö. (Kajaanin ammattikorkeakoulu 2017.)

Laadullisen aineiston analyysissä käytetään koodausta, joka voidaan tehdä joko avoimena tai valikoivana. Koodattaessa aineistoon merkitään lukemisen aikana selvityksen kannalta kiinnostavat asiat esimerkiksi symbolien tai värien avulla. (Kajaanin ammattikorkeakoulu 2017.)

Selvityksessämme aineiston koodaus tehtiin aineistolähtöisesti ilman teoreettisia ennakko-oletuksia. Tällöin puhutaan avoimesta koodauksesta, jonka päämääränä on käsitteiden luominen. Colaizzin (1978) kehittämän fenomenologisen analyysimenetelmän mukaisesti tarkastelimme litteroitua haastatteluaineistoa poimien sieltä selvityskysymyksiimme vastaavat tutkittavan ilmiön kannalta tärkeät ilmaisut. Tämän jälkeen muutimme nämä löydetyt tekstikokonaisuudet pelkistetyiksi sisältöä kuvaaviksi ilmauksiksi, eli koodeiksi, aineiston tiivistämiseksi. Aineistoa pelkistettäessä on tärkeää verrata muodostettuja merkityksiä alkuperäiskuvauksiin, jotta yhteys niiden välillä säilyy. Erojen ilmetessä toistetaan aineistoon perehtyminen, ilmaisujen poimiminen ja merkitysten muodostaminen. (Kajaanin ammattikorkeakoulu 2017.)

Koodausvaiheen jälkeisessä luokitteluvaiheessa ryhmittelimme keskenään samankaltaiset pelkistetyt ilmaukset teemoittain alaluokiksi, joille annoimme sisältöä kuvaavan käsitteen nimeksi. Kaikki muodostetut merkitykset eivät välttämättä sovi teemoihin eikä niitä tule väkisin niihin pakottaa. (Kajaanin ammattikorkeakoulu 2017.) Tiivistämällä alaluokkia edelleen ylemmiksi luokiksi muotoituivat selvityskysymyksiämme vastaavat pääluokat.

Taulukossa 1 on kuvattu opinnäytetyön sisällön analyysin vaiheita. Haastateltavien vastauksia on tiivistetty pelkistämällä, minkä jälkeen vastaukset on ryhmitelty alaluokkiin teemoittain ja lopulta selvitystehtävien mukaisiin pääluokkiin.

Alkuperäisilmaus	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Pääluokka
...sitä nyt aattelee et muillaki on lapsia niitä kokemuksia jaetaan...	Odotukset vertaistukea kohtaan	Sosiaaliset kontaktit ja arjenhallinta	Odotukset
...ois se varmaa iha kiva jos ois vaik tyylil puolen vuoden päästäkii...	Jälkitapauksien määrän ja ajankohta	Ryhmäkauden jälkeisen toiminnan kehittäminen	Kehittämisideat
....kaikki mitä sil oli nää uhmat ja kaikki tälläset ni kaikki otettiin huomioon tosi hyvin...	Kasvatuksellinen tuki	Taitoja ja työkaluja perheen arkeen	Saatu tuki ja sen pidempiaikaiset vaikutukset
...meil ei ollu mitää päivärytmiä...	Tukea arkeen lapsen kanssa	Sosiaaliset kontaktit ja arjenhallinta	Odotukset

Taulukko 1. Esimerkki aineiston sisällön analyysistä

8.4 Luotettavuus ja eettisyys

Aineistolähtöisessä tutkimuksessa luotettavuuden tarkastelu kohdistuu koko tutkimusprosessiin. Erityisen merkityksellistä on tutkimuksen kontekstisidonnaisuus. Validiteetin eli pätevyyden ja reliabiliteetin eli pysyvyyden käsitteillä ei voida kuvailla kyseisen prosessin arviointia, sillä kyseessä on aina tutkijan persoonallinen näkemys. Tutkimuksen luotettavuus korostuu erityisesti tutkimusaineistossa ja sen hankinnassa, aineiston analyysissä ja tulkinnaissa sekä raportoinnissa. (Kajaanin ammattikorkeakoulu 2017.)

Selvityksemme koostuu neljän ihmisen kokemuksista eli otos on pieni. Haastattelun avulla kerätty tieto ei ole tilastollisesti yleistettävissä, vaan se on sidottu tutkimusympäristöön ja -kulttuuriin (Kylmä & Juvakka 2007, 80). Selvityksellemme pyritäänkin tuottamaan tietoa vain juuri kyseisen asiakasryhmän, Päiväryhmä Pirpanan asiakkaiden, kokemuksista ja hyödyntämään saatua tietoa ryhmän toiminnan kehittämisessä. Haastateltaville olemme opinnäytetyömme valmistuttua luvanneet toimittaa linkin Theseus-tietokantaan sen lukemiseksi.

Tuomen ja Sarajärven (2002, 135) mukaan useamman kuin yhden henkilön osallistuminen haastattelun tekoon parantaa tutkimuksen luotettavuutta. Meitä opinnäytetyön tekijöitä oli paikalla jokaisessa haastattelussa kaksi.

Selvityksessämme käytettiin fenomenologista lähestymistapaa, minkä vuoksi on tärkeää tuoda esille tutkijan subjektiivisuus. Tämä on fenomenologisen tutkimuksen merkittävä luotettavuuden kriteeri. Tutkijan läsnäololla on vaikutus selvityksen kaikkiin vaiheisiin. Tulosten raportoinnissa käytetään yleensä minämuotoista kirjoitustapaa, minkä vuoksi fenomenologinen tutkimus eroaa merkittävästi esimerkiksi kokeellisesta tutkimuksesta. (Kajaanin ammattikorkeakoulu 2017.)

Tutkittaessa ihmisten kokemuksia on myös pohdittava sitä, kuinka tutkijan oma kielenkäyttö haastatteluissa on vaikuttanut saatuihin tuloksiin ja kuinka tutkija itse on ymmärtänyt tutkittavaansa (Kajaanin ammattikorkeakoulu 2017). Pyrimme käyttämään haastatteluissa termejä, jotka ovat haastateltaville tuttuja jo päiväryhmäkaudelta. Jos haastateltava ei tuntunut ensin ymmärtävän kysymystä kuten se oli tarkoitettu, muotoilimme sen hieman toisin. Haastattelujen aikana esitimme tarkentavia kysymyksiä väärinymmärrysten välttämiseksi. Halusimme olla varmoja siitä, mitä haastateltava kertomallaan tarkoitti. Haastattelut päätimme siinä vaiheessa, kun haastattelu ei enää tuottanut selvityskysymysten kannalta uutta tietoa.

Opinnäytetyömme kolmas tekijä litteroi haastattelut, mutta kävimme ne kaikki yhdessä läpi, jotta epäselvissä kohdissa, esimerkiksi äänitteessä taustalla kuuluvien lasten äänten vuoksi, saimme haastattelun alkuperäisen sisällön mahdollisimman tarkasti esille. Omat henkilökohtaiset intressimme eivät ole olleet vaikuttamassa aineiston analyysiin, vaan olemme pyrkineet tuottamaan haastateltavien

kertomista asioista todenmukaisen kokonaisuuden. Tulkintojen tekemistä laadullisen aineiston analysoinnissa ei voi kuitenkaan täysin välttää, eikä se ole tarpeenkaan.

Tutkijan, tutkittavan ja tutkimuksen lukijan tulkinnat tutkimuksesta eivät täysin vastaa toisiaan. Useampien tulkintojen mahdollisuus on hyvä huomioida tulosten pohdinnassa. (Kajaanin ammattikorkeakoulu 2017.) Tähän olemme työssämme pyrkineet.

Lähdemateriaalin valinnassa olemme kiinnittäneet huomiota luotettavuuteen. Internetlähteiden kohdalla olemme olleet erityisen kriittisiä ja valinneet vain luotettavien julkaisijoiden materiaalia työhömmme.

Opinnäytetyömme aiheen valinta on eettisesti perusteltu, koska työssämme selvitetään myönteistä ilmiötä, jolla ei ole haitallisia vaikutuksia tutkittavien elämään. Opinnäytetyömme on myös hyödyllinen, sillä se tarjoaa tietoa päiväryhmätoiminnan kehittämisen avuksi. (Kylmä & Juvakka 2007, 144.)

Päädyimme haastattelumuodoista yksilöhaastatteluun ryhmähaastattelun sijaan. Tällä tavalla pystymme säilyttämään asiakkaiden henkilöllisyyden salassa, sillä äidit olivat olleet eri ryhmäkausilla mukana toiminnassa. Pohdimme myös sitä, muuttuisivatko käsitellyt teemat ja haastateltavien kertomat asiat, jos paikalla olisi muita toiminnassa mukana olleita äitejä. Yksilöhaastattelu tarjoaa äideille mahdollisuuden puhua omista kokemuksistaan avoimesti pelkäämättä muiden äitien reaktioita, jos heidän kokemuksensa ovat keskenään ristiriitaisia.

Haastatteluissa ja muussa yhteydenpidossa kohtasimme haastateltavat perheineen kunnioittavasti. Korostimme haastateltaville selvitykseen osallistumisen vapaaehtoisuutta ja keskeyttämismahdollisuutta sekä pyrimme varmistamaan, että he olivat saaneet selvityksestä riittävästi tietoa ja ymmärtäneet saamansa tiedon. Nämä ovat eettisyyden kannalta tärkeitä seikkoja. (Kylmä & Juvakka 2007, 150.)

Osa haastatteluun alustavasti suostumuksensa antaneista äideistä vaikutti hyvin epävarmalta osallistumisestaan, vaikka he puheen tasolla ilmaisivat halukkuutensa osallistua. Epävarmuus näkyi haastatteluaikojen sopimisen vaikeutena ja

jo sovittujen aikojen perumisena. Tässä kohtaa kävimme omassa työryhmäsämme paljon keskustelua siitä, missä kohtaa meidän on hyvä päättää yhteydenotot, ettemme toiminnallamme aiheuta ahdistusta haastatteluun osallistumisesta.

Äänitimme haastattelut haastateltavien suostumuksella. Tallenteet ovat läpi prosessin vain oman työryhmämme käytössä ja ne hävitetään asianmukaisesti opinnäytetyön valmistuttua.

Tulosten raportoinnin eettisyyteen kuuluvat avoimuus, rehellisyys ja tarkkuus. Raportissamme olemme tarkasti kuvanneet opinnäytetyömme toteutusta vaihe vaiheelta. Tuloksia kirjoittaessamme ja haastattelusitaatteja valitessamme olemme pitäneet mielessä haastateltavien anonymiteetin säilyttämisen, joka on selvityksen eettisyyden kannalta hyvin tärkeää. (Kylmä & Juvakka 2007, 154-155.) Selvityksemme otanta on pieni, neljä äitiä, joten anonymiteetin säilyttämiseen täytyy kiinnittää erityisen paljon huomiota. Valitsimme opinnäytetyöhömmme vain sellaisia suoria lainauksia, jotka neutraalisuudessaan mahdollistavat haastateltavien tunnistamattomuuden.

9 Opinnäytetyön tulokset

Analyysissa selvitysaineiston sisällöstä nousi neljä pääluokkaa: odotukset, saatu tuki ja sen pidempiaikaiset vaikutukset, kehittämisideat sekä toimivat käytännöt päiväryhmätoiminnassa nykyisellään.

Selvityksen tulosten mukaan perheillä on ollut ryhmästä myönteisiä odotuksia liittyen sosiaalisiin kontakteihin ja arjenhallintaan sekä toiminnan sisältöihin. Osa odotuksista on ollut erilaisia pelkoja tai ennakkoluuloja. Saatu tuki ja sen pidempiaikaiset vaikutukset liittyvät tulosten mukaan läheisyyteen ja huolien jakamiseen, lapsen hyvinvointiin sekä perheen arkeen saatuihin taitoihin ja työkaluihin. Kehittämisideoiksi selvityksemme tarjoaa aktiviteettien lisäämiseen, intensiivijakson kehittämiseen, äidin asiantuntijuuden huomioimiseen, ryhmäkauden jälkeiseen toimintaan sekä saavutettavuuteen liittyviä asioita. Päiväryhmätoiminnassa nykyisellään toimivia käytäntöjä ovat tulosten mukaan ryhmäkauden rakenne, toiminnan käytänteet sekä isien huomioiminen toiminnassa. Selvitysaineistosta muotoutuneet pääluokat ja alaluokat on kuvattu Taulukossa 2.

Odotukset	Saatu tuki ja sen pidempiaikaiset vaikutukset	Kehittämis-ideat	Päiväryhmätoiminnassa nykyisellään toimivat käytännöt
Sosiaaliset kontaktit ja arjenhallinta	Läheisyys ja huolien jakaminen	Intensiivijakson kehittäminen	Ryhmäkauden rakenne
Toiminnan sisällöt	Lapsen hyvinvointi	Aktiviteettien lisääminen	Toiminnan käytännöt
Pelot ja ennakkoluulot	Arjen taitoja ja työkaluja	Äidin asiantuntemuksen huomioiminen	Isien huomioiminen toiminnassa
		Ryhmäkauden jälkeisen toiminnan kehittäminen	
		Saavutettavuuden parantaminen	

Taulukko 2. Aineistosta muotoutuneet alaluokat ja pääluokat

9.1 Odotukset

Haastateltavat kertoivat monesti haastattelun alkuvaiheilla, ettei heillä ollut juuri päiväryhmätoimintaan liittyviä odotuksia. Kuitenkin keskustelujen aikana kaikki tuottivat tietoa jonkinlaisista odotuksista, niin positiivisista kuin negatiivisistakin. Positiivisia odotuksia haastateltavilla oli sosiaalisten kontaktien ja arjenhallinnan sekä toiminnan sisältöjen suhteen. Negatiiviset odotukset, eli pelot ja ennakkoluulot, liittyivät toimintaan, ryhmän jäseniin ja ohjaajiin.

Sosiaaliset kontaktit ja arjenhallinta

Haastateltavat toivat ilmi haluaan verkostoitua. Halun taustalla olivat yksinäisyyden kokemukset, sillä perheiden luontaiset läheisverkot olivat puutteelliset tai niitä ei ollut lainkaan. Tietoa päiväryhmätoiminnan mahdollisuuksista haastateltavat olivat yleensä saaneet muista perheiden palveluista. Yksi äiti oli itse kysynyt asiasta neuvolassa, koska oli ajatellut, että on olemassa jonkinlaista ryhmätoimintaa äideille ja vauvoille. Haastateltavat kaipasivat paikkaa, jonne mennä ja jossa tavata muita ihmisiä.

Ja sillo tuntu siltä, et seinät kaatuu päälle, ei oo oikei mitää muuta.

Luontaisten läheisverkostojen puuttuessa haastateltavilla ei ollut myöskään mahdollisuutta ajatusten ja kokemusten jakamiseen muiden äitien kanssa. Tämän vuoksi ryhmästä haettiin vertaistukea.

Ku tää on miun ensimmäinen lapsi, joka synty, ni ei miul ollu mitää käsitystä, et mie oon nyt äiti ja mitä täs, ei hittolainen. Et jotekii sais vertaistukee, et mite olla äiti toisilt äiteiltä.

Yksinäisyyden ja vertaistuen puutteen lisäksi haastateltavat kuvasivat muita tuen tarvetta aiheuttavia tekijöitä uudenlaisessa arjessa pienen lapsen kanssa. Alkua vauvan kanssa oli varjostanut esimerkiksi oma osaamattomuuden kokemus ja lapsen erityistarpeet. Myös äidin väsymys synnytyksen jälkeisinä kuukausina oli osaltaan kuluttanut jaksamista ja vaikuttanut vuorovaikutukseen lapsen kanssa. Ryhmästä haettiin tukea lapsen kanssa olemiseen ja päivärytmin muodostumiseen.

Siis ku meil ei ollu mitää päivärytmiä, niiku sellai mitään tekemistä. Et ne oli ne osasyt, et miks sinne mentii sitte.

Toiminnan sisällöt

Toiminnan sisältöihin kohdistuvina odotuksina haastateltavat toivat esiin niitä asioita, joita olivat ajatelleet ryhmässä tehtävän tai käsiteltävän. Esimerkiksi ruoanlaittoa oli odotettu. Yksi haastateltava oli odottanut, että toiminta suuntautuisi paljon myös päiväryhmän tilojen ulkopuolelle. Toinen puolestaan pohti haastattelussa niitä odotuksia, joita oli asettanut toiminnan aihesisällöille siltä pohjalta, mitä hänelle oli toiminnasta kerrottu, esimerkiksi tulevatko ryhmästä saatavat

kasvatukselliset neuvot käytännössä toimimaan. Odotusten kerrottiin olleen korkealla.

Pelot ja ennakkoluulot

Haastateltavien pelot ja ennakkoluulot ovat jaettavissa toimintaan, muihin ryhmäläisiin sekä ohjaajiin kohdistuviksi. Pelot ja ennakkoluulot olivat haastateltavien kuvauksien mukaan syntyneet pitkälti uuden tilanteen edessä olemisesta. Vaikka päiväryhmän tiloihin ja ohjaajiin tutustuminen ennalta kuuluu ryhmäkauden rakenteeseen, ei tutustumiskäynneillä kuitenkaan vielä saa kokemusta varsinaisesta ryhmätoiminnasta, koska ryhmä ei ole käynnistynyt.

Toimintaan kohdistuvina pelkoina näyttäytyivät esimerkiksi oletukset toiminnan pakollisuudesta ja perääntymismahdollisuuden puuttumisesta sen jälkeen, kun on toiminnassa aloittanut, vaikka toiminta tuntuisi itsestä epämiellyttävältä. Toimintaan koko ryhmäkauden ajaksi sitoutuminen oli tuntunut etukäteen vaativalta ajatukselta. Myös yleinen tietämättömyys itselle ennalta täysin vieraasta toiminnasta oli aiheuttanut epäileväisyyttä.

Mie aattelin, et se ois sellasta pakkopullaa. Tai et pitää mennä ja ne [ohjaajat] soittaa jos ei mee, et miks et ollu...

Mie olin ihan kauhuissaan, et mitä tää on. Et en varmaa lähde tollasee tai suostu mihinkään.

Haastateltavat olivat monesti etukäteen pelänneet sitä, että samaan ryhmään tulisi epämiellyttäväksi koettuja henkilöitä, joiden läsnäolo vaikeuttaisi ryhmässä olemista ja omien kokemusten jakamista. Tällaisina henkilöinä mainittiin vanhat tutut koulumaailmasta tai muualta. Yleensäkin henkilökohtaisista asioista avautuminen näyttäytyi yhtenä ryhmään ja sen ilmapiiriin kohdistuvana pelkona. Tietoa muiden ryhmäläisten henkilöllisyydestä kaivattiin ennakkoon, vaikka samaan aikaan myös tiedostettiin, etteivät ohjaajat voi näitä tietoja antaa.

Mie siis pelkäsin, et onks siel jotai vanhoja tuttuja kenee ei halua törmätä. Et sitä mie pelkäsin, et mite siel pystyis olemaa, jos siel olis joku vihamies.

Sitä mie sillo alkuu pelkäsin, et en mie tuu siel sanomaa mitää ku ei uskalla.

Muihin ryhmän jäseniin kohdistuvana ennakkoluulona mainittiin myös osallistu-

jien ikä. Muiden ajateltiin olevan hyvin nuoria, paljon itseä nuorempia tai jopa teiniäitejä.

Ohjaajiin liittyviä pelkoja haastateltavilla ei juuri ollut. Tähän on todennäköisesti vaikuttanut se, että ohjaajiin on mahdollisuus tutustua jo ennen ryhmäkautta, toisin kuin muihin ryhmän jäseniin. Yhtenä pelkona mainittiin kuitenkin henkilökemioiden toimimattomuus.

Se jännitti, et pystyyks tulemaan toimeen heidän [ohjaajien] kanssa ja mite niiku juttu luistaa.

Tutustumiskäynnin koettiin helpottaneen toimintaan liittyvissä peloissa ja ennakkoluuloissa. Sekä toimintaan, muihin ryhmän jäseniin että ohjaajiin liittyvien pelkojen koettiin lieventyneen tai kadonneen viimeistään ryhmätoiminnan alettua. Yksi haastateltava myös onnistui jo etukäteen selvittämään tuttavien kautta, keitä muita ryhmässä tulee hänen lisäksi aloittamaan. Tämä auttoi pelkojen hälvetyksessä. Myös keskustelut aiheesta ohjaajien kanssa lievittivät pelkoja.

Yhden kerran myö käytii [tutustumassa], ni sit se mun mieli muuttu tästä ja oli iha hauska tulla

Ensimmäisenä päivänä olin ihan paniikissa, mut se oli kuitekii sellanen tosi loistava juttu koko ryhmä.

9.2 Saatu tuki ja sen pidempiaikaiset vaikutukset

Selvityksemme tulosten mukaan asiakkaiden saama tuki ja sen pidempiaikaiset vaikutukset on jaettavissa kolmeen alaluokkaan, joita ovat läheisyys ja huolien jakaminen, lapsen hyvinvointi sekä perheen arkeen saadut taidot ja työkalut. Eriytyisesti tukeen liittyvissä vastauksissa korostui ryhmässä koettu läheisyyden tunne, joka oli yllättänyt useammankin vastaajan, sekä ryhmän mahdollistama vertaistuki ja huolien jakaminen.

Läheisyys ja huolien jakaminen

Haastateltavat olivat odottaneet ryhmätoiminnalta vertaistukea ja sosiaalisia kontakteja ja kokivat myös vahvasti niitä saaneensa. Säännöllinen viikoittainen ryhmätoiminta toi arkeen kaivattua tekemistä ja toimi motivaationa lähteä kotoa ihmisten pariin.

Ei ollu yksinäistä oikeestaan ikin et sit ku oli sen kolme päivää viikos jotai tekemistä ja kaikkee. Ei ollu ikinä tylsää ku oli Pirpanan tyypit ja kaverit.

Ensinäkin voimaannuttanu iha hirveesti ja just, että et oo ite neljän seinän sisällä vaa niiku jotai missä purkaa ne hyvät niiku huonotkin jutut. Ni se on ollu varmaa iha niiku kaikista isoin juttu, että se, et on jaksanu paremmin, ku on ollu jotai ensinnäkin mihin lähtee ja syy miks lähtee kotonta oikeesti.

Haastateltavilla ei ennen ryhmää ollut juuri mahdollisuutta vaihtaa ajatuksia ja kokemuksia muiden samassa tilanteessa olevien vertaisten kanssa. Ryhmässä yhtenä voimaannuttavana elementtinä onkin ollut tietoisuuden herääminen sen suhteen, ettei ole yksin asioidensa kanssa, vaan muutkin pienten lasten vanhemmat puntaroivat samojen kysymysten äärellä. Tukea on myös saanut kaikenlaisiin asioihin, ei pelkästään vanhemmuuteen liittyviin.

Ja sit just se vertaistuki ja se jutteluseura. Ne on ollu just ne, mitkä on varmaa eniten vaikuttanut.

Kyl sit näköjää iha samoja juttui oli kaikilla [osallistujilla ryhmässä].

Ryhmässä tärkeää haastateltaville on ollut hyvä ilmapiiri, jossa jokainen on voinut olla täysin omana itsenään. Tämä oli ryhmän aikana yllättänyt osallistujan, joka ei etukäteen kokenut olevansa yhteisöllinen ja ryhmähenkinen.

Kyl siin mahtuu olemaan oma ittensä. Ei tarvii olla puhelias ja jos on puhelias, ni ei tarvi olla hiljane. Että sopii niiku kaikenlaisille ihmisille.

Tulosten mukaan ryhmässä syntyneet läheisyys, avoimuus ja luottamuksellisuus tulivat haastateltaville yllätyksenä. Tällaista tunteiden intensiteettiä ei osattu odottaa entuudestaan tuntemattomien ihmisten kanssa. Yhteishengen edistämisessä oman toiminnan osalta mainittiin tärkeäksi se, että osaa antaa ryhmässä riittävästi itsestään.

Kuinka oikeesti voi olla niiku hyvä ryhmä niin lyhyessä ajassa. Oli pitkä aika, mut sinänsä lyhyt. Sellai niiku kui nopeesti se voi tulla vieraitten ihmisten kanssa.

On ollu tosi kiva siel ryhmissä ku on ollu vaikeitakin asioita ja on voinu kertoa niistä avoimesti. Syntyny sellane luottamussuhde.

Sekä ryhmäkauden aikana että sen jälkeen osallistujat voivat esimerkiksi puhelimitse kysyä ohjaajilta neuvoja, muuten vain jakaa kuulumisia tai mennä sovitusti käymään Päiväryhmä Pirpanassa. Mahdollisuus yhteydenpitoon ei katkea ryh-

mäkauden päättyessä. Ohjaajat tulevat viiden kuukauden aikana ryhmäläisille tuiksi ja heitä on todennäköisesti helpompi lähestyä kuin vieraita työntekijöitä muissa palveluissa. Vaikka tarvetta myöhemmälle yhteydenpidolle ei olisikaan, tietoisuus sen mahdollisuudesta toimii henkisenä voimavarana.

Leena ja Tittakii [ohjaajat] on sanonu, et saa tulla käymää. Ni ei oo hylätty sen jälkeen, et on kyl jääny hyvä fiilis. Se ei oo vaa sellai, et kerran on ryhmäläiset ja heippa ja tulee uudet. Et se yhteistyö on sellai, et joittekin kaa tiiviimmi ja joitteki kaa vähemmä tai ei ollenkaan. Mut kuitekii on mahollisuus siihen.

Lapsen hyvinvointi

Lapsen hyvinvointi on päiväryhmätoiminnassa keskiössä. Osa toiminnasta tähtää suoraan lapsen hyvinvoinnin edistämiseen, kun taas osa edistää lapsen hyvinvointia välillisesti äidin kautta. Kun äiti saa ryhmästä tukea ja positiivisia kokemuksia ja voi sen myötä paremmin, on sillä myönteinen vaikutus myös lapseen.

Itellä on niiku ollu hyvä mieli käydä siel, et se kyl varmaa heijastaa lapsiin.

Äidit kokevat lastensa saaneen ryhmätoiminnassa sosiaalisia kontakteja ikätoveihin ja oppineen näin vuorovaikutustaitoja. Ryhmäkaudella lapset ovat pieniä, 0–2-vuotiaita, eivätkä välttämättä suoranaisesti leiki yhdessä, mutta toisten lasten läsnäolo on silti mukavaa ja opettavaista. Haastateltavien läheisverkostot olivat ryhmään tullessa olleet melko kapeita, eikä lapsilla ollut juuri ollut seurana muita lapsia. Osan lapsista mainittiin saaneen ryhmäkaudelta myös pidemmälle kantaneita ystävyysuhteita. Joskus lapsella on ryhmän aikana ollut meneillään jokin vaihe, jossa hän on käyttäytynyt kovakouraisesti toisia lapsia kohtaan. Tällöin lapsi on saanut tukea hyväksytyjen toimintatapojen opetteluun turvallisesti ryhmässä ja äiti on saanut neuvoja lapsen ohjaamiseen.

Äidit kokevat saaneensa tukea vuorovaikutukseen lapsensa kanssa. Ryhmässä lauletaan ja leikitään päivittäin vuorovaikutusleikkejä, joiden tavoitteena on yhteisen ilon löytäminen lapsen ja vanhemman kesken. Nämä leikit mainittiin haastattelussa myönteisinä asioina, jotka ovat siirtyneet perheen arkeen myös ryhmän ulkopuolella.

Arjen taitoja ja työkaluja

Ryhmässä aiemmin käsitellyjä asioita sai haastateltavien mukaan nostettua aina myöhemmin tarpeen vaatiessa uudelleen esiin. Käsiteltäviä aiheita pystyi muutenkin ehdottamaan sen mukaan, mistä ryhmäläisillä kulloinkin oli tarve puhua. Näin osallistujilla oli mahdollisuus saada juuri sen hetkiseen tilanteeseensa sopivaa tukea.

Jos oli joku aihe ja se rupes mietityttää jälkikäteen, ni sen pystyi avata uudestaan. Et ei ollu sellasta, et tää asia on käsitelty eikä avata uudestaan. Et jos tuli jotain, ni ei tuntunu siltä, et ois jääny jotai kesken.

Ryhmätoiminta tarjosi osallistujille vahvistusta arjen taitoihin, esimerkiksi ruoanlaittoon. Kunkin ryhmäläisen keittiövuorot yhdessä ohjaajan kanssa tarjoavat mahdollisuuden kokeilla erilaista ruoanlaittoa kuin mihin on ehkä kotona tottunut. Osalle haastateltavista ruoanlaitto oli jo entuudestaan sujuvan arkista puuhaa. Tällöinkin ryhmästä voi saada vinkkejä esimerkiksi siihen, kuinka laittaa yhteisesti sopivaa ruokaa sekä lapselle että vanhemmille. Pirpanassa opittuja uusia ruokaohjeita on siirtynyt käyttöön myös kotona.

Erilaiset yhdistyksen järjestämät matkat, joihin mukaan pääsevät sekä nykyiset että entiset päiväryhmän asiakkaat, mainittiin haastatteluissa positiivisessa valossa. Niihin perheillä ei välttämättä muuten olisi ollut taloudellista mahdollisuutta. Esimerkiksi huvipuistoon tai eläintarhaan suuntautuneet matkat ovat tukeneet perheiden vapaa-ajanviettoa niin yhdessä perheenä kuin muita perheitä tavaten.

Päiväryhmä Pirpana ja Parasta Lapsille ry järjestävät yhteistyössä viikonloppureijä, jotka ovat suosittuja päiväryhmän asiakkaiden keskuudessa. Leirit mainittiin haastatteluissa mieluisana ryhmäkauden jälkeisenä toimintana, jossa on mahdollisuus tavata tuttuja.

Kaikille haastateltaville oli muodostunut ryhmässä ystävyysuhde tai –suhteita, jotka ovat kantaneet myös ryhmän jälkeiseen aikaan. Ryhmästä lähdettiin yleensä alunperin hakemaan seuraa, mutta varsinaista ystävyyttä sieltä ei välttämättä osattu odottaa, minkä vuoksi asia oli yllättänyt positiivisessa mielessä. Äitien arkeen tällä on luonnollisestikin ollut yksinäisyyttä poistava vaikutus, joka on tukenut arjessa jaksamista.

Kasvatuksellista tukea haastateltavat kokivat saaneensa niihin asioihin, jotka lapsen ikä- ja kehitysvaiheessa olivat ajankohtaisia. Tukea saatiin erilaisiin lapsen hoitoon liittyviin asioihin, syömiseen, rauhattomuuteen, haastavaksi koettuun temperamenttiin sekä uhmaikään.

9.3 Kehittämisideat

Haastateltavat kokivat kehittämisideoista kysymisen haastavaksi, sillä heistä toiminta oli ollut hyvää ja positiivista. Kehittämisideoita kuitenkin löytyi, kun kävimme läpi erilaisia kokemuksia ryhmäkauden ajalta ja sen jälkeen. Haastatteluissa tuli ilmi erilaisia aktiviteetteihin, intensiivijaksoon, äidin asiantuntijuuden huomioimiseen, ryhmäkauden jälkeiseen toimintaan sekä saavutettavuuteen liittyviä kehittämisideoita.

Aktiviteettien lisääminen

Haastatteluissa nousi esille toive Päiväryhmä Pirpanan tilojen ulkopuolelle suuntautuvan toiminnan lisäämisestä. Haastateltavat kertoivat kaivanneensa ryhmän aikana pääsyä erilaisille matkoille ja retkille sekä perheille soveltuviin palveluihin kaupungilla. Haastateltavat pohtivat myös muiden perheiden osallistumisen mahdollistamista retkien määrän lisäämisellä.

En tiiä ajattelinks mie jotain uimahallia tai jotain tai kaupungissa käyntiä tai jotain.

Intensiivijakson kehittäminen

Viiden vuorokauden mittainen intensiivijakso Sipoossa kurssikeskus Sopukassa kuuluu ryhmäkauteen. Ryhmäkaudella mukana olevien äiti-vauvaparien lisäksi intensiivijaksolle osallistuu mahdollisuuksien mukaan koko perhe.

Haastattelujen perusteella intensiivijaksolle kaivattiin perheille enemmän omaa aikaa sekä enemmän yhteistä aikaa lasten parissa. Lisäksi kehittämisen tarpeena mainittiin isien keskinäisen vertaistuen saannin mahdollistamisen parantaminen intensiivijaksolla.

Äidin asiantuntijuuden huomioiminen

Eräässä haastattelussa tuli esiin äidin kokeneen ohjaajilta neuvojen niin sanottua tuputtamista ilman hänen oman näkemyksensä huomioimista. Ohjaajien yhtenä tehtävänä on neuvoa ja ohjeistaa ryhmäkaudelle osallistuvia perheitä lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvissä asioissa. Ohjaajien on kuitenkin tärkeää muistaa huomioida jokaisen perheen yksilöllisyys ja vanhemman oma asiantuntijuus lapsensa suhteen. Ohjaajien on kunnioitettava vanhempien tietämystä lapsensa kyvyistä ja mahdollisuuksista kasvuun ja kehittymiseen liittyen. Näin vanhemmalle ei synny kokemusta siitä, että hän on vuorovaikutussuhteessa vain tukea ja neuvoja vastaanottavan asemassa.

Vanhemmat ovat lapsensa ensisijaisia kasvattajia, jotka ovat vastuussa omasta toiminnastaan. Ohjaajat pyrkivät vanhempia kuunnellen tukemaan heitä ajoittain haasteellisissakin kasvatustehtävissä. Haastattelujen perusteella Päiväryhmä Pirpanan ohjaajat näyttävät yleensä onnistuneen hyvin vanhemman asiantuntijuuden huomioivassa työskentelyssä. Edelleen asiaan on kuitenkin hyvä kiinnittää huomiota.

Ohjaajien olisi myös hyvä antaa tarvittaessa aikaa vanhemmille ja lapsille, jotta sitoutuminen muutokseen olisi helpompaa. Yhteiset keskustelut perhekohtaisista sovituista tavoitteista sekä niiden saavuttamisen keinoista ja toteutumisen arvioinnista tuovat avoimuutta asiakassuhteeseen.

Ryhmäkauden jälkeisen toiminnan kehittäminen

Haastattelut tuottivat ryhmäkauden jälkeiseen toimintaan erilaisia kehittämisen teemoja. Useassa haastattelussa nousi esiin toive ryhmäkauden jälkeisen tapaamisajankohdan siirtämisestä myöhempään ajankohtaan, esimerkiksi puolen vuoden päähän ryhmäkauden päättymisestä nykyisen kuukauden sijaan. Toiveissa esiintyi myös vuosittaisten tapaamisten järjestäminen entisten ryhmäläisten kanssa. Haastateltavat kuitenkin pohtivat tapaamisten järjestämiseen liittyviä haasteita ohjaajien näkökulmasta, sillä he tiedostivat myöhempien ryhmien työllistävän ohjaajia.

Haastatteluista nousi myös myöhempään ajankohtaan sijoittuva tarve päiväryhmän kaltaiselle toiminnalle. Haastatteluissa puhuttiin siitä, miten esimerkiksi lapsen myöhempään uhmakausiin tarvittaisiin tukea ja että arkeen kaivattaisiin sisältöä, sillä näitä asioita Päiväryhmä Pirpanasta oli saatu.

Saavutettavuuden parantaminen

Moni äiti kertoi matkan Päiväryhmä Pirpanaan kestäneen pienen lapsen ja rattaiden kanssa kauan, jos ryhmässä käyvällä vanhemmalla ei ollut autoa käytössään. Päiväryhmä Pirpana on koko Lappeenrantaa koskettava palvelu ja ryhmäkaudelle osallistuvat perheet asuvat hyvinkin eri puolilla kaupunkia.

Haastattelut tuottivat kehittämisidean ryhmän saavutettavuudesta. Ajatuksena oli, että Päiväryhmä Pirpanan kaltaisia ryhmiä järjestettäisiin eri puolilla Lappeenrantaa. Esimerkkialueiksi nousivat Sammonlahti ja Lauritsala. Tällöin eri puolilla kaupunkia asuvilla perheillä olisi pienempi kynnyksen osallistua Päiväryhmä Pirpanan toimintaan matkan lyhentyessä. Samalla mahdollistuisi myös nykyistä useamman perheen osallistuminen ryhmäkaudelle.

Hirveen hyvä ku tämmönen on, et pitäiskö näit olla peräti useempi vaikka täs kaupungissa, kaikki tai enemmän pääsis mukaan sitte. Vois olla Lauritsalassa, Sammonlahdessa ja sitte jossai.

9.4 Päiväryhmätoiminnassa nykyisellään toimivat käytännöt

Haastattelut ilmensivät paljon perheiden tyytyväisyyttä Päiväryhmä Pirpanan toimintaan. Esiin nousi monia sellaisia asioita, joista osallistujat olivat ryhmätoiminnassa erityisesti pitäneet ja joiden he kokivat olevan toimivia nykyisessä muodossaan. Yhtä lailla kuin on tärkeää tietää toiminnan kehittämistarpeita, on myös merkityksellistä tunnistaa, mikä toiminnassa on hyvää ja toimivaa tällä hetkellä. Halusimme selvityksessämme nostaa nämä asiat yhtenä pääluokkana näkyviksi. Toimiviksi osatekijöiksi osoittautuivat ryhmäkauden rakenne, tietyt toiminnan käytännöt sekä osittain myös isien huomioiminen toiminnassa.

Ryhmäkauden rakenne

Haastatteluissa ilmeni, että ryhmäkauden rakenne koetaan nykyisellään toimivaksi. Ryhmäkauden rakenteeseen liittyen haastateltavat toivat ilmi ajatuksiaan

ryhmän tutustumiskäytännöstä, ryhmäpäivien määrästä ja kestosta sekä koko ryhmäkauden kestosta.

Tutustumiskäytäntöön eli siihen, että ohjaajat käyvät etukäteen perheen kotona kertomassa ryhmätoiminnasta ja perhe puolestaan käy tutustumassa Päiväryhmä Pirpanan tiloihin, haastateltavat olivat tyytyväisiä. Enempiä tutustumiskäyntejä ei vastauksissa nähty mielekkäiksi, koska tuolloin varsinaiseen ryhmään ei vielä kuitenkaan ole mahdollisuutta tutustua.

Ryhmäpäivien viikoittainen määrä näyttäytyi myös sopivana. Kolme ryhmäpäivää viikossa tiistaista torstaihin koettiin toimivana, koska silloin viikosta jää aikaa myös muuhun, eikä esimerkiksi hieman kauempaa kulkeminen tunnu niin raskaalta. Myös yksittäisen ryhmäpäivän kesto koettiin sopivaksi ja ajan ryhmäpäivinä mainittiin kuluneen sujuvasti.

Noin viiden kuukauden pituinen ryhmäkausi nähtiin myös vastauksissa kestoltaan riittävänä. Kauden päättyminen oli herännyt haastateltavissa haikeudenkin tunteita, jotka kuitenkin kuuluvat luonnollisena osana ryhmäprosessiin.

Toiminnan käytänteet

Toiminnan käytänteissä erityisen ansiokkaina näyttäytyivät yhteistyön sujuvuus ohjaajien kanssa, mahdollisuus vaikuttaa ryhmän toimintaan sekä ryhmäpäivien arjessa käytettävät työskentelymenetelmät. Erityisesti ohjaajien rooli ryhmässä viihtyvyyden kannalta korostui vastauksissa.

Haastateltavat kokivat päiväryhmän ohjaajien olevan ammattitaitoisia ja työhönsä sitoutuneita henkilöitä, joita on helppo lähestyä. Ohjaajien taito koota yhteen toimiva ryhmä sai kiitosta. Nykyinen työntekijöiden määrä, eli kaksi ohjaajaa, nähtiin riittävänä suhteutettuna tämän hetkisiin päiväryhmän tiloihin.

Ryhmätoiminnan sujuvuuden kannalta tärkeäksi koettiin se, että ryhmän jäsenet voivat jatkuvasti vaikuttaa toiminnan sisältöihin ja toiminta elää näin ryhmän mukaan. Toimintaa ei siis ole pakotettu tiukasti ennalta määritettyyn muottiin, vaan se tapahtuu leveämmissä kehyksissä. Haastateltavien mukaan ryhmässä sai olla aidosti oma itsensä ja kaikkia ryhmän jäseniä huomioitiin tasapuolisesti. Tämä tarjoaa ryhmän jäsenille mahdollisuuden aitoon osallisuuteen.

Tosi hyvin Leena ja Titta [ohjaajat] antaa ryhmäläisten ehdotella mitä tehdään tai mistä puhutaan. Et en todellakaan koe, et ois sellasta, et nyt tehdään näin. Et ryhmä ite ohjaa sitä vaik onha sellasii juttuja mitä ne antaa. Niiku et tosi hyvin mennään ryhmän mukaan.

Jokaiseen ryhmäpäivään sisältyvää kuulumiskierrosta tunnesäätilakorttien avulla pidettiin tärkeänä. Kierroksella jokainen vuorollaan sai purkaa ajatuksiaan. Tunnesäätilakorttien nähtiin helpottavan oman mielialan pukemista sanoiksi. Tärkeää tilanteessa oli luottamuksellinen ilmapiiri, jossa kenenkään ei tarvinnut hävetä sanomisiaan.

Askartelut, kuten vauvakansion tekeminen ja erilaiset teema-askartelut, esimerkiksi isänpäivälahja, olivat mieluisaa tekemistä ryhmäpäivinä. Omalle lapselle kirjoitettua kirjettä, jonka lapsi saa avata tullessaan täysi-ikäiseksi, pidettiin tärkeänä. Ryhmässä joulun alla vierailut joulupukki ja lasten sekä äitien tuolloin saamat lahjat mainittiin myös mieleenpainuneina asioina.

Isien huomioiminen toiminnassa

Selvityksessämme nousseeksi yhdeksi kehittämiskohteeksi esitimme aiemmin vertaistuen mahdollistamisen isille päiväryhmän intensiivijaksolla. Isien huomioimisesta muilla tavoin päiväryhmäkaudella saimme haastatteluissa kuulla positiivisia kokemuksia. Haastateltavien äitien mukaan isät oli otettu mukavasti osaksi päiväryhmän toimintaa, vaikka isät eivät varsinaisiin ryhmäpäiviin osallistuneetkaan.

Osa isistä oli käynyt äidin ja lapsen kanssa Pirpanassa vierailmassa ryhmäaikojen ulkopuolella. Eräässä haastattelussa tuli myös ilmi, että ryhmäkaudella isille oli tarjolla oma vertaistapaaminen.

Yhden isän kerrottiin pitäneen erityisesti intensiivijaksolle osallistumisesta, koska paikka oli kaunis ja oma huoneisto tarjosi perheelle myös omaa rauhaa. Intensiivijaksolla oli ollut paljon keskustelua ja toimintaa, ja lapsikin oli viihtynyt. Koko perheen huomioimisessa haastatteluissa tärkeänä pidettiin myös isien osallistumismahdollisuutta Parasta Lapset ry:n leireille.

10 Yhteenveto ja pohdinta

Opinnäytetyömme on ollut pitkä ja paljon ajatuksia herättävä prosessi. Aihepiirin teorian tietoon perehtyminen on ollut edellytyksenä selvityksemme tulosten avaamiselle. Haastatteluaineistoa analysoidessamme ja tuloksia raportoidessamme oli mielenkiintoista huomata, kuinka aiemmin keräämämme teorian tieto ja haastattelujen anti linkittyivät vahvasti toisiinsa. Esiin nousseiden kehittämiskohteiden osalta pyrimme arvioimaan niiden toteuttamiskelpoisuutta eri näkökulmista. Lisäksi olemme pyrkineet pohtimaan syitä sille, miksemme tavoittaneet perheiden isiä haastateltaviksi. Työskentely on myös herättänyt runsaasti pohdintaa omaan ammatilliseen kasvuun liittyen.

Selvityksen tulosten pohdintaa

Ryhmäläisten odotuksia tarkasteltaessa korostuivat ryhmään kohdistuvina suhtautumistapoina erityisesti seuranhaluisuus ja epäileväisyys. Seuranhaluisuutta selitti äitien kokema yksinäisyys. Epäileväisyys puolestaan johtui sekä aiemmista huonoista kokemuksista muiden ihmisten joukossa, esimerkiksi koulussa, että tunteesta toiminnan pakollisuudesta viranomaisten siihen ohjaamana tai velvoittamana. Nähtävissä oli myös tiedonjanoisuutta sekä hieman vaihtelunhaluisuutta ja uteliaisuutta. Aiemmissä tutkimuksissa löydettyjä suhtautumistapoja ryhmämuotoista toimintaa kohtaan on esitelty opinnäytetyömme luvussa 4.4.

Ryhmämuotoinen toiminta saatetaan herkästi ajatella sopivaksi vain puheliaille ja sitä kautta sosiaalisiksi mielletyille henkilöille, vaikka todellisuudessa se soveltuu hyvinkin erilaisille ihmisille. Tätä on turhien epäluulojen vähentämiseksi tärkeä korostaa jo toimintaa markkinoitaessa.

Selvityksemme tulosten mukaan Päiväryhmä Pirpanan osallistujilla oli ollut paljon odotuksia sosiaalisten kontaktien ja vertaistuen suhteen. Yhdistävänä tekijänä kaikille oli jonkinasteinen yksinäisyys arjessa pienen lapsen kanssa, kun luontaisia tukiverkostoja ei juuri ollut. Juuri lapsen syntyessä perheen sosiaalisen tuen tarve korostuu. Ennen tieto lapsen kasvuun liittyvistä asioista siirtyi suoraan sukupolvelta toiselle, mutta nykyään monilla vanhemmillä ei enää ole tiiviitä yhteyksiä sukuunsa, jolloin tietoa ja tukea tarvitaan muilta tahoilta. Tähän tarpeeseen päiväryhmätoiminta vastaa selvityksemme mukaan hyvin. Ryhmässä perheitä

kannustetaan sekä hyödyntämään olemassa olevia tukiverkostojaan että luomaan uusia tukiverkostoja.

Ryhmän tarjoamat läheisyyden ja luottamuksellisuuden kokemukset ilmenivät monelle haastateltavalle positiivisena yllätyksenä. Yleisesti katsottuna Päiväryhmä Pirpanan asiakasperheissä äidin isältä saama tuki voi olla puutteellista tai isä ei ole lainkaan perheen elämässä mukana. Tällöin ulkopuolisen tuen ja toisilta ihmisiltä saadun läheisyyden merkitys on suuri, jotta äiti kykenee osoittamaan kiintymystä omalle lapselleen. Ryhmän jäsenten välisellä läheisyydellä sekä ohjaajien lämmöllä ja tuella voi siis olla merkittävä vaikutus tämän äidin kyvyn vahvistumisessa. Sosiaalisen tuen avulla äiti kykenee olemaan paremmin lapsensa käytettävissä. Samoin ryhmätoiminnan avulla muutenkin parantuneella äidin hyvinvoinnilla on suora vaikutus lapsen hyvinvointiin.

Pidemmällä ajanjaksolla tarkasteltuna päiväryhmätoiminta on vaikuttanut myönteisesti perheiden arjenhallintaan erityisesti sosiaalisten kontaktien muodostumisen kautta. Myös ryhmäkaudella vahvistuneet äidin ja lapsen vuorovaikutus, arjen taidot sekä tiedon lisääntyminen kasvatuksellisissa asioissa toimivat perheen arkea tukevinä tekijöinä myös ryhmäkauden jälkeen.

Äidin ja vauvan vuorovaikutuksen vahvistuminen tukee lapsen turvallisen kiintymyssuhteen muodostumista. Tällä voidaan katsoa olevan hyvinkin kauaskantoisia vaikutuksia, sillä turvallinen kiintymyssuhde luo lapselle malleja tulevaisuuden ihmissuhteisiin ja toimii sekä psyykkisen että fyysisen kehityksen perustana.

Äitien ryhmässä kokemat läheisyyden ja hyväksytyksi tulemisen tunteet voivat siirtyä luottamuksena myös muihin ihmissuhteisiin ja näin vahvistaa niitä. Jollekin ryhmässä koettu hyväksyntä voi olla ensimmäinen laatuaan koko elämän varrella, jolloin sen merkitys on luonnollisestikin hyvin suuri.

Ohjaajien merkitys päiväryhmän ilmapiirille

Kahdella meistä opinnäytetyön tekijöistä on omakohtaisia harjoittelukokemuksia Päiväryhmä Pirpanan toiminnasta opintojen varrelta. Tästä huolimatta menimme haastatteluihin avoimin mielin, koska tiedostimme kaikkien ryhmien ja osallistu-

jien olevan yksilöllisiä. Monet haastatteluissa kuulemamme asiat kuitenkin vastasivat pitkälti omia kokemuksiamme. Opiskelijan näkökulmasta päiväryhmä näyttyty harjoittelupaikkana, jossa on aidosti lupa kysyä ja ihmetellä. Haastateltavien kokemukset ryhmän ilmapiirin avoimuudesta ja vapaudesta ilmaista itseään ryhmässä olivat hyvin samankaltaisia omiemme kanssa. Ohjaajien osallistujille tarjoamat mahdollisuudet vaikuttaa ryhmän toimintaan toimivat osaltaan ryhmään sitouttavana tekijänä.

Kokemuksemme oli, että ryhmän ohjaajien keskinäinen yhteistyö on todella sujuvaa. Haastateltavat toivat ilmi paljon ajatuksia juuri tästä. Näkemyksemme mukaan ohjaajien saumaton yhteistyö ja toistensa arvostaminen ovat tärkeitä edellytyksiä päiväryhmän toimivan ilmapiirin rakentumiselle. Tämä ei ole itsestäänselvyys näin pienessä, kahden työntekijän vahvuisessa, yksikössä.

Haastateltavat kuvasivat ohjaajien lämminhenkisyttä ja helppoa lähestyttävyyttä sekä auttamisen halua. Monesti puhutaan työntekijöiden tekevän työtä omalla persoonallaan, mutta mielestämme haastatteluissa saadut kuvaukset osoittavat ohjaajien vahvaa ammattitaitoa, joka ilmenee työskentelynä asiakasperheiden parhaaksi jokaisena työpäivänä huolimatta omalle kohdalle sattuneesta huonosta päivästä tai työssä mahdollisesti heränneistä vaikeista ajatuksista. Toki työntekijöiden oma persoona näkyy työskentelyssä, mikä tuo aina oman viimeisen silauksensa työntekijöiden ja asiakkaiden välisiin suhteisiin.

Useimpien haastateltavien kuvaus omasta ryhmäkaudestaan ja kyseisen ryhmän toiminnasta ilmensi vahvasti sitä, että ryhmäprosessissa oli ohjaajien tuella käyty läpi erilaiset ryhmän kehitysvaiheet (katso luku 4.3). Vaikeistakin asioista oli pystytty ryhmässä puhumaan, ja tukea oli annettu ja saatu puolin ja toisin. Ryhmän päättyessä oli koettu sekä kiitollisuutta kaikesta mitä ryhmä on antanut että haitteita ryhmän päättymisestä. Toive yhteisistä jatkotapaamisista kertoo omalta osaltaan ryhmän olleen toimiva ja merkittävä.

Kehittämisideoiden toteuttamiskelpoisuuden arviointia

Osa selvityksessämme ilmi tulleista toiveista ja tarpeista toiminnan kehittämiseksi oli melko pieniä, lähinnä toiminnan arjessa huomioitavia asioita. Esiin nousi myös joitakin suurempia taloudellisia resursseja vaativia kehittämisideoita.

Intensiivijaksolle toivottiin enemmän perheiden omaa aikaa sekä enemmän yhteistä aikaa lasten parissa. Nykyisellään ohjelma on melko tiiviiksi suunniteltu. Vanhemmille on omat ohjelmansa, joiden ajan lapset viettävät aikaa hoitajien kanssa. Intensiivijakson ohjelman suunnittelussa voitaisiin varmasti melko pienin muutoksin huomioida perheiden toiveet enemmän yhteisestä ajasta.

Intensiivijakson kehittämisen tarpeena esiin noussut isien keskinäisen vertaistuen mahdollistamisen on varmasti hyvin sidonnainen siihen, millainen kunkin intensiivijakson kokoonpano on. Jos mukaan on ilmoittautunut useampia isiä, olisi heille hyvä varata aikaa keskinäiseen, ohjattuun ajatusten ja kokemusten vaihtoon. Kaikkien vanhempien ollessa yhdessä isät saattavat jäädä keskusteluissa äitien varjoon. Jos taas intensiivijaksolle on ilmoittautunut vain yksi isä, ei mahdollisuutta vertaistoimintaan isien kesken luonnollisestikaan synny. Isiä mainittiin huomioitavan muutoin ryhmäkaudella, mutta edelleenkin isän roolin vahvistaminen kaikin puolin päiväryhmän toiminnassa olisi hyödyllistä koko perhettä ajatellen.

Kehittämiskohteena mainitussa äidin asiantuntijuuden huomioimisessa lapsensa suhteen kyseessä on samalla osallisuuden vahvistaminen. Ammatilainen ei voi tehdä muutoksia perheen puolesta, vaan tärkeintä on kannustaa perhettä sitoutumaan muutokseen. Joskus vanhemman käsitykset lapsestaan, esimerkiksi tämän kehitysvaiheesta, voivat olla epärealistisia. Tällöin tarvitaan ohjaajien ammattitaitoa lapsen tarpeiden sanoittamisessa vanhemmalle. Ohjaamisessa hienovaraisuus ja tiedon tarjoaminen neuvojen tueksi on tärkeää, koska vanhempi voi muutoin kokea tilanteen omaa osaamistaan väheksyvänä. Joskus kuitenkin välitön asioihin puuttuminen on välttämätöntä lapsen hyvinvoinnin kannalta.

Ryhmäkauden jälkeisen toiminnan kehittämiseen liittyen haastateltavat toivoivat jälkitapaamisen siirtämistä myöhempään ajankohtaan. Tämän toiveen uskoiimme olevan helposti toteutettavissa. Jälkitapaamiseen liittyen esitettiin myös toiveita useammista tapaamiskerroista. Kuten haastateltavat itsekin pohtivat, useammat tapaamiset voivat nykyisillä työntekijäresursseilla olla vaikeasti toteutettavissa. Haastatteluissa esitimme haastateltaville vastaidean siitä, että he itse ryhmän kanssa verkostoituisivat ja sopisivat myöhempiä tapaamisia. Riskinä on kuitenkin se, ettei kukaan ryhmästä ota vetovastuuta asiasta. Myös tilat voivat

olla ongelma, koska jälkitapaamisessa miellyttävää on ollut juuri aiempien ryhmäpäivien kaltaisuus Päiväryhmä Pirpanan tiloissa. Jälkitapaamiseen kuuluu yhteinen ruokailu ja muut tutut elementit kuten oma, yksityinen tila kuulumisten vaihtamiselle. Avuksi tapaamisten organisoinnissa voisi yhdistyksen taholta harkita paikallisten oppilaitosten opiskelijoiden työpanosta esimerkiksi projektiopintoina. Myös tilojen järjestämisessä yhdistys voisi ehkä tulla vastaan.

Haastatteluissa toivottiin ryhmäkaudelle enemmän Päiväryhmä Pirpanan tilojen ulkopuolelle suuntautuvaa toimintaa. Erilaisia retkiä lähiympäristöön ryhmässä tehdään paljon nykyiselläänkin. Maksullisiin tapahtumiin osallistuminen puolestaan on luonnollisesti sidottu päiväryhmän käytössä olevaan budjettiin, eikä yhden ryhmän aikana ole mahdollisuutta useisiin tapahtumiin. Maksullisten retkien lisääminen niin, että perheet osallistuisivat niihin omakustanteisesti, olisi haastavaa, sillä perheiden taloudellinen tilanne vaihtelee huomattavasti ryhmäkausilla.

Haastateltavat ilmaisivat toiveitaan päiväryhmätoiminnan kaltaisesta myöhemmästä toiminnasta lapsen kasvaessa. Nykyisellään sellaista intensiivistä toimintaa, jossa vietettäisiin useampi tunti kerrallaan monena päivänä viikossa, ei vanhemmille ja yli 2-vuotiaille lapsille ole ainakaan Lappeenrannan alueella tarjolla. Erilaisissa avoimissa perhekerhoissa ja -kahviloissa toimintaa on pari tuntia kerrallaan, ja osallistujien vaihtuvuus voi olla suurta. Valtaosa lapsista siirtyy kasvaessaan kotihoidosta varhaiskasvatukseen, jolloin perheiden arjessa ei edes olisi tilaa perheiden yhteiselle ryhmätoiminnalle arkipäivisin. Joskus kuitenkin intensiivisen päiväryhmäkauden jälkeen äidille voi syntyä kokemus putoamisesta niin sanotusti tyhjän päälle, kun päivistä ja viikoista katoaa totuttu sisältö. On tärkeää pyrkiä tunnistamaan tällaisia äitejä jo ryhmäkaudella ja moniammatillisesti yhdessä muiden palvelujen kanssa etsiä heille sopivia myöhempiä tukitoimia. Toisaalta asiassa korostuu myös perheiden oma aktiivisuus eli se, hyödyntävätkö perheet heille mahdollisesti tarjottuja palveluja. Päiväryhmätoiminnan tarkoituksena ei myöskään ole vahvistaa perheiden tarvitsevuuksi, vaan omaa arjessa pärjäämistä sekä omien voimavarojen löytämistä.

Päiväryhmätoiminnan saavutettavuuden parantamiseksi haastattelussa nousi esiin ehdotus kokonaan uuden päiväryhmän perustamisesta Lappeenrantaan

Päiväryhmä Pirpanan lisäksi. Eri puolilla kaupunkia sijaitsevat ryhmät lyhentäisivät asiakkaiden kulkumatkoja ja asiakaspaikkojen lisääntyessä mahdollistaisivat nykyistä useammille pääsyn ryhmään. Tämä kehittämisajatus on hieno, koko Ensi- ja turvakotien liiton päiväryhmätoimintaa koskeva. Päiväryhmä Pirpanan toiminnan kehittämistyössä uusien ryhmien perustamiseen ei voida vaikuttaa, mutta asia on mahdollista saattaa ylemmällä taholla tietoisuuteen.

Isien tavoittamattomuus selvityksessä

Kaikki haastatteluihin liittyvä yhteydenpito, myös kysyminen isien mahdollisuudesta osallistua haastatteluun, tapahtui äitien kautta. Valitettavasti emme kuitenkaan saaneet haastateltavaksi yhtään isää. Jossakin perheessä isä ei ole ollut lainkaan perheen arjessa mukana, jolloin isällä ei myöskään ole tietoa päiväryhmätoiminnan vaikutuksista äidin ja lapsen arkeen, eikä omaa kokemusta toiminnasta. Osassa perheistä isä on ollut päiväryhmäkauden aikana aktiivisemmin osa perheen elämää, mutta tällä hetkellä osallistuminen on vähäisempää. Näissä tapauksissa äiti ei ehkä ole kokenut tarpeelliseksi isän osallistumista selvitykseen.

Emme mahdollisesti itsekään osanneet kattavasti perustella äideille, miksi olisimme niin kovasti kaivanneet myös isiä haastateltaviksi. Niissä tapauksissa, joissa isä on ryhmäkauden aikana osallistunut aktiivisesti perheen arkeen, mutta ei niinkään enää, ajattelimme ehkä itsekin virheellisesti, ettei isällä ole annettavaa haastattelussa. Perustimme ajatuksemme sille, ettei isällä tuolloin ole kokemusta ryhmän tarjoaman tuen pidempiaikaisista vaikutuksista perheen arkeen. Kuitenkin olisimme voineet saada arvokasta tietoa isän kokemuksista ryhmäkaudelta. Näiden isien haastattelun tärkeys avartui meille paremmin äitien puhuessa myös isien kokemuksista. Toki isien haastattelu olisi edelleenkin vaatinut heidän tavoittamisensa äitien kautta ja isien suostumisen haastatteluun.

Kaikesta huolimatta olemme tyytyväisiä siihen, että saimme äitien haastatteluissa kertomien asioiden myötä kokoon jonkin verran myös isien kokemuksia päiväryhmätoiminnasta. Isän näkökulman huomioiminen on kiinnostanut meitä läpi opinäytetyöprosessin, sillä keräämämme teoretietouden myötä olemme oivalta-

neet, että isillä on riski jäädä ulkopuolisiksi lasta ja perhettä koskettavissa palveluissa. Isän osallisuus perheessään ja perhepalveluissa on kuitenkin merkittävä asia perheen hyvinvoinnin kannalta, minkä vuoksi päädyimme säilyttämään työsämme isien osallisuutta koskevan teoriaosuuden.

Isien tavoittamattomuuden vuoksi luontevaksi jatkoselvityskohteeksi pohdinnoissamme valikoitui päiväryhmätoiminnan vaikuttavuus perheen arkeen isien kokemana. Omassa selvityksessämme isien kokemuksia saatiin vain välillisesti äideiltä, joten äänen antaminen suoraan isille olisi mielestämme merkityksellistä. Näin voitaisiin saada tietoa päiväryhmätoiminnan kehittamisestä entistäkin paremmin isien osallisuutta vahvistavaksi ja koko perheiden tarpeita tukevaksi.

Ammatillinen kasvu opinnäytetyöprosessissa

Opinnäytetyöprosessimme kesto piteni jonkin verran alkuperäisestä suunnitelmasta. Suurimpana syynä tähän olivat erilaisten aikataulujen yhteensovittamisen vaikeudet. Yhdessä vaiheessa työ oli yhtäjaksoisesti pysähdyksissä useamman kuukauden. Tauon aikaansaama etäisyys auttoi kuitenkin katsomaan aihetta hie-man uusin silmin ja huomaamaan asioita, joita ei välttämättä olisi tiukalla aikataululla osannut ajatella.

Työn tekeminen on herättänyt monenlaisia tunteita oppimisen ilosta prosessin paikalleen juuttumisen aiheuttamaan turhautumiseen. Motivaatio työn tekemiseen on kuitenkin koko ajan säilynyt, mikä varmastikin on aiheen mielenkiintoisuuden ja tärkeyden ansiota. Olemme kokeneet tekevämme merkityksellistä työtä Päiväryhmä Pirpanan toiminnan kehittämisen tueksi.

Perehtyminen lähdekirjallisuuteen on lisännyt tietämystämme aiheesta. Opinnäytetyön tekeminen on myös vahvistanut kiinnostustamme perheiden parissa työskentelyä kohtaan. Laadullisen tutkimuksen prosessiin perehtyminen on avartanut meille kyseisen tutkimusmenetelmän erityispiirteitä.

Haastattelut antoivat tärkeää oppia niin varsinaisen haastattelun toteuttamisesta kuin yleensäkin perheiden kohtaamisesta. Jokainen haastattelu oli uusi tilanne, johon menimme avoimin mielin. Haastatteluissa paljon jäi ehkä kysymättäkin, vaikka toisaalta kuitenkin aina päätimme ne siinä vaiheessa, kun haastattelu ei

enää tuottanut merkityksellistä lisämateriaalia. Osassa haastatteluista lasten läsnäolo toi tilanteeseen omat vivahteensa, kun yhtäaikaisesti pyrimme pitämään yllä kontaktin niin haastateltavaan äitiin kuin mukana olevaan lapseen. Lasten läsnäolo haastatteluissa kuului myös äänitteissä ja aiheutti omat haasteensa niiden purkamisessa litteroituun muotoon.

Pohdimme jälkikäteen, että olisimme vielä enemmän voineet tehdä tarkentavia kysymyksiä haastateltavien vastausten pohjalta. Neljä haastattelua oli kuitenkin vasta perehtymistä haastattelujen maailmaan. Haastattelukysymyksemme olivat osin aseteltu niin, että haastateltavan oli vaikea päästä sisälle siihen, mitä kysymyksillä haettiin. Jatkoa ajatellen haastattelurungon läpikäyminen testihaastatteluilla voisi olla hyväksi. Tällöin olisi mahdollisuus kuulla testijoukolta mielipiteitä kysymysten asettelusta ja kenties saada heiltä muutosehdotuksia haastattelurunkoon sekä kysymyksiin. Jos haastatteluja pääsisi tekemään enemmän, varmasti myös haastattelutekniikat hioutuisivat ja itselle tulisi niihin lisää varmuutta. Mielestämme voimme tässä vaiheessa olla tyytyväisiä suoritukseemme haastatteluissa.

Opinnäytetyötä tehdessämme meillä oli jokseenkin eriävien aikataulujen vuoksi rajalliset mahdollisuudet kokoontua konkreettisesti samaan paikkaan keskustelemaan ja tekemään työtä. Pyrimme kuitenkin tietyissä vaiheissa, erityisesti aineiston sisällön analyysin kohdalla, järjestämään säännöllisiä tapaamisia ryhmän kesken keskustelun mahdollistamiseksi. Muuten yhteydenpitomme oli viestittelyä, joskus myös videopuhelua. Kirjoitimme ja kommentoimme raporttia yhteiseen verkkoasiakirjaan. Yhtä aikaa raporttia kirjoittaessamme meillä oli myös mahdollisuus vaihtaa ajatuksia reaaliajassa.

Yhteistyö sekä oman työryhmämme kesken että haastateltavien ja ohjaajien kanssa on varmasti tarjonnut hedelmällistä oppia sosiaalialan työhön, jossa tilanteet ja ihmiskontaktit ovat vaihtelevia. Aikataulujen sopimiset ja niiden erilaiset muutokset ovat myös opettaneet sietämään tietynlaista epävarmuutta.

Kuviot

Kuvio 1. Tavoitteet päiväryhmässä, s. 30

Taulukot

Taulukko 1. Esimerkki aineiston sisällön analyysistä, s. 35

Taulukko 2. Aineistosta muotoutuneet pääluokat ja alaluokat, s. 39

Lähteet

Ahlqvist, S. & Kanninen, K. 2003. Varhaisen vuorovaikutuksen arviointi. Teoksessa Niemelä, P., Siltala, P. & Tamminen, T. (toim.). Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Juva: WSOY, 339 - 363.

Colaizzi, P.F. 1978. Psychological research as the phenomenologist views it. In Valle, R. & King, M. Existential-phenomenological alternatives for psychology. New York: Oxford University Press, 48 - 71.

Ensi- ja turvakotien liitto 2015. Liitto. <http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/liitto/>. Luettu 3.12.2015.

Ensi- ja turvakotien liitto 2016. Isäkortit. <http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/tyomuodot/miehena-ja-isana/isakortit/>. Luettu 9.3.2016.

Ensi- ja turvakotien liitto 2017. Vanhemmuus. <https://ensijaturvakotienliitto.fi/tukea-ammattilaiselle/vanhemmuus/#arki-vauvan-kanssa>. Luettu 22.2.2017.

Etelä-Karjalan perhetyön kehittämissyhdystys ry 2015. Etelä-Karjalan perhetyön kehittämissyhdystys ry 20 vuotta. PowerPoint.

Friis, L., Eirola, R. & Mannonen, M. 2004. Lasten ja nuorten mielenterveystyö. Helsinki: WSOY.

Friis, L. 2000. Lapsiperheen arjenhallinta. Videoavusteinen perheohjaus varhaisen tuen työmenetelmänä. Kuopion yliopisto. Hoitotieteen laitos. Pro Gradu -tutkielma.

Grönroos, J. 2015. Isien kokemuksia osallisuudesta lastensuojelun perhetyössä. Tampereen ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Hellstén, S. & Kotkamo, P. 2016. Sukupuolen merkitys asiakastyössä ja Isät mukaan työskentelyyn – miksi ja miten. Seminaariesitykset. Vahvista isyyttä – seminaari 8.3.2016. Ensi- ja turvakotien liitto.

Hughes, D.A. 2015. Kiintymyskeskeinen perheterapia – vuorovaikutteinen kehityopsykoterapia: DDP-työkirja. Tampere: PT-Kustannus.

Hämäläinen, T. & Marttinen, L. 2015. Päiväryhmän ohjaajat. Päiväryhmä Pirpana. Lappeenranta. Haastattelu 20.10.2015.

Itä-Suomen yliopisto 2017. Väitöstiedotteet. <http://www2.uef.fi/ru/-/14-3-suomalainen-perhe-on-entista-monikudelmallisempi>. Luettu 21.2.2017.

Jussila, V. 2016. Lapsen kielen ja vuorovaikutuksen tukeminen. Mikkelin ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Luentomuistiinpanot. 7.3. – 15.5.2016.

Jyväskylän yliopisto 2015. Fenomenologinen analyysi. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineiston-analyysimenetelmat/fenomenologinen-analyysi>. Luettu 23.2.2017.

Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A. 2007. Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. Helsinki: Edita Prima.

Kajaanin ammattikorkeakoulu 2017. Opinnäytetyöpakki. Tukimateriaali. <https://www.kamk.fi/opari/Opinnaytetyopakki/Teoreettinen-materiaali/Tukimateriaali>. Luettu 6.3.2017.

Kalavainen, S. (toim.) 2005. Ensikodin päiväryhmät: Kuvaus lastensuojelun vauvaperhetyön kehittämisestä. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 34. Helsinki: Nykypaino Oy.

Kalland, M. & Maliniemi-Piispanen, S. 1999. Vauvan kiikku - kuvaus kokeilevasta vauvaperhetyöstä. Helsinki: Oy Edita Ab.

Kivijärvi, M. 2003. Äidin sensitiivisyys varhaisessa vuorovaikutuksessa. Teoksessa Niemelä, P., Siltala, P. & Tamminen, T. (toim.). Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Juva: WSOY, 252 - 260.

Kylmä, J. & Juvakka, T. 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita Prima Oy.

Laakso, M.-L. 2011. Vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksen merkitys lapsen itsesäätelyn kehityksessä. Teoksessa Aro, T. & Laakso, M.-L. (toim.). Taaperosta taitavaksi toimijaksi. Itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen. Jyväskylä: Niilo Mäki Instituutti, 60 - 79.

Lehikoinen, J. 2015. Selvitys päiväryhmän toiminnasta ohjaajien näkökulmasta. Ensi- ja turvakotien liitto.

Lehtovirta, M., Huusari, M., Peltola, L. & Tattari, K. 1997 Kasvurenkaita - psykologia ja kehityspsykologia. Porvoo: WSOY.

Lempinen, J. 2010. Nuorten arki hallintaan seikkailukasvatuksella. Teoksessa Sosiaalipedagoginen aikakauskirja 2010. Suomen Sosiaalipedagoginen Seura ry.

Lundbom, P. & Herranen, J. 2011. Sosiaalinen vahvistaminen kokemuksena ja käytänteinä. Humanistinen ammattikorkeakoulu – HUMAK. Jyväskylä: Bookwell Oy.

Miessakit ry 2017. Erosta elossa. http://www.miessakit.fi/fi/toimintamuodot/erosta_elossa. Luettu 9.3.2017.

MLL 2016. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Vanhempainnetti. Lapsen ja vanhemman kiintymyssuhde. http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/vanhemmuus_ja_kasvatus/lapsen_ja_vanhemman_varhainen_vu/kiintymista. Luettu 29.8.2016.

MLL 2017. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Vanhempainnetti. Lapsen ja vanhemman varhainen vuorovaikutus. http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/vanhemmuus_ja_kasvatus/lapsen_ja_vanhevanh_varhainen_vu/. Luettu 16.3.2017.

Mäntymaa, M. & Tamminen, T. 1999. Varhainen vuorovaikutus ja lapsen psyykinen kehitys. *Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim* 115(22), 2447 - 2453.

Niemelä, P. 2003 Äitiyden tunteen syntyminen. Teoksessa Niemelä, P., Siltala, P. & Tamminen, T. (toim.). Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Juva: WSOY, 237 - 251.

Oksanen, J., Peippo, J. & Suhonen, P. 2004. Arjesta helmi –äitiryhmä. Vertais- tukiryhmä vanhemmuuden tukemiseen. Diakonia-ammattikorkeakoulu Lahden yksikkö. Diakoninen sosiaali-, terveys- ja kasvatustieteiden koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Pajulo, M. 2004. Vauvan tunnetila ja sen säätely. Äidin reflektiivinen kyky ja sen merkitys turvallisessa kiintymyssuhteessa. *Duodecim* 2004(120), 2543 - 2548.

Pelastakaa lapset ry 2016. Tukihenkilöt. <https://www.pelastakaa-lapset.fi/tyomme-kotimaassa/tukihenkilot/>. Luettu 9.3.2017.

Penttinen, L., Plihtari, E., Skaniakos, T. & Valkonen, L. 2011. Vertaisuus voimavarana ohjauksessa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Perhepalvelu Siipisulka 2014. Ammatillinen tukihenkilö vanhemmalle. http://www.siipisulka.fi/?p=/palvelut/ammattillinen_tukihenkilo_vanhemmalle. Luettu 9.3.2017.

Puustjärvi, A. 2013. Lapsen biopsykososiaalinen kehitys ja sen häiriintyminen. Itä-Suomen yliopisto. Terveystieteiden tiedekunta. Luentomuistiinpanot. 27.9. – 2.12.2013.

Saastamoinen, M. 2013. Lapsi ja nuori perheen, ryhmän ja yhteiskunnan jäsenenä. Itä-Suomen yliopisto. Terveystieteiden tiedekunta. Luentomuistiinpanot. 3.11. – 19.12.2013.

Salonen, S. 2003. Kiintymyssuhteen merkitys elämänkaaren aikana. Teoksessa J. Sinkkonen (toim.). *Pesästä lentoon. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle*. Helsinki: WSOY, 44 - 77.

Salonheimo, A. 2016. Arkiyksinäisyys - vanhempien yksinäisyys vauva- ja pikkulapsivaiheessa. Väestöliitto. http://www.uef.fi/documents/128231/0/Salonheimo_Anja/3d1e3bd3-1e91-44e6-b26d-dbe87d5d9186. Luettu 21.2.2017.

Savonlahti, E., Pajulo, M. & Piha, J. 2003. Päihdeäidit, vauvat ja varhainen vuorovaikutus. Teoksessa Niemelä, P., Siltala, P. & Tamminen, T. (toim.). Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Juva: WSOY, 327 - 337.

Siltala, P. 2003. Varhainen vuorovaikutus kokemuksen ja tutkimuksen valossa. Teoksessa Niemelä, P., Siltala, P. & Tamminen, T. (toim.). Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Juva: WSOY, 16 - 43.

Silvén, M. (toim.) 2010. Varhaiset ihmissuhteet - Polku lapsen suotuisaan kehitykseen. Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy.

Sinkkonen 2003. Lapsen kiintymyssuhteen syntyminen ja sen häiriöt. Teoksessa Niemelä, P., Siltala, P. & Tamminen, T. (toim.). Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Juva: WSOY, 92 - 106.

Sinkkonen, J. 2008. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. Juva: WSOY.

Sinkkonen, J. 2012. Isäksi ensi kertaa. Helsinki: WSOY.

Sinkkonen, J. 2015. Lapsen kiintymyssuhteet tavanomaisissa ja poikkeavissa olosuhteissa. Teoksessa Sinkkonen, J. & Tervonen-Arnkil, K. (toim.). Lapsi uusissa oloissa. Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta. Helsinki: Duodecim, 23 - 27.

Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) 2001. Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Vantaa: WSOY.

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301.

Syväste, K. 2008. Perhekuntoutus Varvara: Kuvaus tehostetusta vauvaperheyömuodosta ja asiakkaiden kokemuksia toiminnasta. Laurea-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Tedre, S. 1999. Hoivan sanattomat sopimukset. Tutkimus vanhusten kotipalvelun työntekijöiden työstä. Yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja 40. Joensuun yliopisto.

THL 2014. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Kasvatuskumppanuus. https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/varhainen-avoin-yhteistoiminta/kasvatuskumppanuus. Luettu 16.2.2017.

THL 2016. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Osallisuus. https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus#Mitä_tarkoitetaan? Luettu 27.2.2016.

THL 2017. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Lapsiperhekysely. <https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/vaestotutkimukset/lapsiperhekysely>. Luettu 16.2.2017.

Tuomi, J. & Sarajärvi A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Työterveyshuoltolaki 21.12.2001/1383.

Vaativan vauvatyön laatukäsikirja 2016. Ensi- ja turvakotien liitto.

Vuorenmaa, M. 2016. Äitien ja isien osallisuus perheessä ja lasten palveluissa sekä osallisuuteen yhteydessä olevat tekijät. Tampereen yliopisto. Terveystieteiden yksikkö. Akateeminen väitöskirja.

Sosiaali- ja terveystieteiden

Saatekirje

Hyvät vanhemmat

Olemme sosionomi (AMK) -opiskelijoita Saimaan ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyön Etelä-Karjalan perhetyön kehittämissyhdystys ry:lle. Työelämäohjaajinamme toimivat päiväryhmäohjaajat Titta Hämäläinen ja Leena Marttinen.

Kiitos, että suostutte haastateltavaksemme opinnäytetyötämme varten. Opinnäytetyömme käsittelee perheiden kokemuksia Päiväryhmä Pirpanasta. Tarkoituksenamme on kerätä asiakaspalautetta ohjaajille ja kehittää näin Pirpanan toimintaa.

Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista. Henkilöllisyytenne turvataan. Voitte halutessanne keskeyttää haastattelun tai kieltää joidenkin haastattelussa ilmi tulleiden asioiden käsittelyn opinnäytetyössämme. Haastattelussa kerätyt tiedot käytetään vain tämän opinnäytetyön tekemiseen ja vain opinnäytetyöntekijät käsittelevät niitä. Aiomme nauhoittaa haastattelut, koska haluamme tulosten pysyvän mahdollisimman lähellä kertomianne asioita. Tallenteet hävitetään asianmukaisesti opinnäytetyön valmistumisen jälkeen.

Alla on yhteystietomme, jos teille ilmenee kysyttävää liittyen haastatteluun tai opinnäytetyöhömmme. Liitteenä löydätte suostumuslomakkeen, jonka pyydämme teidän tuomaan haastattelutilanteeseen.

Opinnäytetyön tekijät:

Carita Hiltunen carita.hiltunen@student.saimia.fi

Sami Saavalainen sami.saavalainen@student.saimia.fi

Annu Suutari-Valtonen annu.suutari-valtonen@student.saimia.fi

Kiitos mielenkiinnosta ja osallistumisestanne etukäteen!

Ystävällisin terveisin,

Carita Hiltunen

Sami Saavalainen

Annu Suutari-Valtonen

Sosiaali- ja terveysala

Suostumus

Perheiden kokemuksia päiväryhmätoiminnasta

Carita Hiltunen, Sami Saavalainen ja Annu Suutari-Valtonen

Olen saanut riittävästi tietoa kyseisestä opinnäytetyöstä ja olen ymmärtänyt saamani tiedon. Minulla on ollut mahdollisuus esittää kysymyksiä ja olen saanut kysymyksiini riittävät vastaukset. Tiedän, että minulla on mahdollisuus keskeyttää osallistumiseni missä tahansa vaiheessa. Suostun vapaaehtoisesti osallistumaan tähän opinnäytetyöhön liittyvään tutkimukseen.

Aika ja paikka

Asiakas

Opiskelijat

Haastattelukysymykset

Motiivit päiväryhmätoimintaan osallistumiselle

Minkälaista perheenne arki oli ennen päiväryhmätoimintaan osallistumista?

Miltä taholta saitte tietoa päiväryhmätoiminnasta ja minkälainen mielikuva teille syntyi kun kuulitte päiväryhmästä?

Saitteko mielestänne tutustua päiväryhmän toimintaan riittävästi ennen ryhmäkauden aloitusta?

Odotukset päiväryhmäkaudelle ja odotusten toteutuminen

Minkälaisia odotuksia teillä oli päiväryhmäkaudelle omasta, lapsenne ja koko perheen näkökulmasta? Kuinka odotuksenne toteutuivat?

Minkälaisia mahdollisia päiväryhmän toimintaan liittyviä pelkoja tai epäluuloja teillä oli? Muuttuiko suhtautumisenne päiväryhmäkauden aikana?

Kuinka läheisenne suhtautuivat ajatukseen päiväryhmätoiminnasta? Vaikuttiko muiden ihmisten suhtautumistapa omaan käsitykseenne ryhmän toiminnasta?

Mitä odotitte teidän ja päiväryhmän ohjaajien väliseltä suhteelta? Minkälaiseksi suhde muotoutui?

Kysymys äideille: Minkälaisia odotuksia teillä oli ryhmässä syntyvistä vertais-suhteista? Kuinka odotuksenne toteutuivat?

Kysymys isille: Koetteko saaneenne vertaistukea muilta vanhemmilta päiväryhmän Sopukkaviikolla ja/tai päiväryhmän ja yhteistyötahojen järjestämällä retkillä?

Millä tavoin koko perheenne huomioitiin ryhmäkaudella?

Yllättikö jokin päiväryhmätoiminnassa?

Kokemukset päiväryhmän aihesisällöistä

Miten päiväryhmässä mukana olo on auttanut teidän arkeanne?

Oletteko saaneet päiväryhmätoiminnasta työkaluja vanhemmuuteen ja vuorovaikutukseen?

Olisitteko halunneet päiväryhmän toimintaan enemmän juuri teidän tarpeitanne tukevaa sisältöä?

Jäikö jonkin aiheen käsittely liian vähäiseksi tai kokonaan puuttumaan?

Päiväryhmätoiminnan kehittäminen

Kertokaa, kuinka päiväryhmän toimintaa voisi mielestänne kehittää.